

ΠΛΑΤΩΝΟΣ ΠΡΩΤΑΓΟΡΑΣ

ΤΙ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΞΕΡΕΤΕ
ΓΙΑ ΤΙΣ ΠΑΓΚΥΠΡΙΕΣ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ

Μηδεια
ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1. Να αναπτύξετε, χρησιμοποιώντας όσο γίνεται περισσότερο δικά σας λόγια, τη βασική διδασκαλία του Σωκράτη.

- ☞ Σύχναζε στα γυμναστήρια, την αγορά και σε όλα τα μέρη που σύχναζαν κυρίως οι νέοι.
- ☞ Συζητούσε και «εξέταζε» διάφορα πρόσωπα με απλές ερωτήσεις – απαντήσεις [διαλεκτική μέθοδος] για θέματα καθημερινά και προβλήματα που αφορούν τον άνθρωπο γενικότερα.
- ☞ Προσποιούνταν άγνοια (για θέματα που σαφώς γνώριζε) με σκοπό να μάθει [σωκρατική ειρωνεία] τι είναι καλό ή κακό, όσιο ή ανόσιο κλπ.
- ☞ Δεν υποσχόταν σε κανένα να διδάξει κάτι συγκεκριμένο, γιατί πίστευε ότι όλοι οι άνθρωποι όταν μάθουν να χρησιμοποιούν το μυαλό τους μπορούν να ξεχωρίσουν την αλήθεια.
- ☞ Δεν πρόσφερε ποτέ έτοιμες γνώσεις, αλλά με ερωτήσεις ανάγκαζε το συνομιλητή του να εκστομίσει γνώσεις που ήδη είχε μέσα του χωρίς να το ξέρει [μαιευτική μέθοδος].
- ☞ Χρησιμοποιούσε την επαγωγική μέθοδο [από τα απλά και εύκολα στα σύνθετα και περίπλοκα].
- ☞ Αναζητήσε τον ορισμό των εννοιών.
- ☞ Έθεσε τις βάσεις για την ηθική φιλοσοφία.
- ☞ Πίστευε ότι ο άνθρωπος πρέπει να γνωρίσει τις σταθερές και αναλλοίωτες αρχές που δεν είναι προσιτές στις αισθήσεις. Η γνώση αυτή επιτυγχάνεται με τη χρήση της λογικής γι' αυτό ο άνθρωπος καλείται να μάθει να τη χρησιμοποιεί. Με την απόκτηση αυτής της γνώσης ο άνθρωπος μπορεί να φτάσει στην αληθινή ευδαιμονία και να οδηγή τις πράξεις του στο καλό και στο δίκαιο. Επομένως, με τη γνώση φτάνουμε στην αρετή.
- ☞ «Οὐδείς ἐκὼν κακὸς» ➤ κανείς δεν είναι κακός με τη θέλησή του.
- ☞ «Γνῶθι σαυτὸν» ➤ ο άνθρωπος πρέπει να προσπαθήσει να μάθει τον εαυτό του. Είναι αισιόδοξος για τα ανθρώπινα και πιστεύει ότι οι άνθρωποι με την κατάλληλη καθοδήγηση μπορούν να φτάσουν σε αυτογνωσία, να γνωρίσουν δηλαδή, τα βαθύτερα και αμετάβλητα στοιχεία της ανθρώπινης φύσης.
- ☞ Κέντρο της σωκρατικής διδασκαλίας είναι να γνωρίσει ο άνθρωπος το λογικό του και να συνηθίσει να το χρησιμοποιεί. Όταν συνηθίσει να το χρησιμοποιεί θα αντιληφθεί όλα τα κακώς έχοντα και ψεύτικα του κόσμου γύρω του. Έτσι όμως θα έρθει σε αντιπαράθεση με αυτούς που δεν έχουν συνηθίσει ακόμα να χρησιμοποιούν το λογικό τους και αναπόφευκτα θα αποκτήσει πολλούς εχθρούς όπως και ο Σωκράτης.

2. Πότε εμφανίστηκε η σοφιστική και ποια η αρχική σχέση της με την αττική κλασική φιλοσοφία;

- ☞ Διάστημα πεντηκονταετίας μεταξύ περσικών πολέμων και πελοποννησιακού πολέμου.
- ☞ Κίνημα πνευματικής και μορφωτικής δραστηριότητας.
- ☞ Πρόσφορο έδαφος στην Αθήνα [μέγιστο πνευματικό κέντρο του ελληνισμού] ☛ οι εκπρόσωποί της δεν ήταν Αθηναίοι αλλά ανήκαν σε περιφερειακά κέντρα του ελληνισμού.
- ☞ Αν και η σοφιστική δεν ταυτίζεται με την αττική κλασική φιλοσοφία, χωρίς αυτήν είναι αδύνατο να κατανοηθεί το περιεχόμενο της κλασικής φιλοσοφίας.

3. Ποιος ήταν ο αρχικός ορισμός του όρου σοφιστής;

- ☞ Ο έμπειρος σε κάποια θαυμαστή τέχνη: ποίηση, μουσική, γυμναστική ή και φιλοσοφία. Αυτονόητο ότι πέρα από την εμπειρία του σε κάποια τέχνη έπρεπε να έχει την ικανότητα να τη διδάξει και σε άλλους. Γι' αυτό έπρεπε να είναι δεινός χειριστής του λόγου.
- ☞ Δάσκαλος της τέχνης του δημόσιου (πολιτικού ή δικαστικού) λόγου, της δημηγορίας.

4. Ποιο ήταν το περιεχόμενο του όρου σοφιστής στα χρόνια του Σωκράτη;

☛ Επαγγελματίας δάσκαλος που προσφέρει ανώτερη μόρφωση σε νέους δίνοντας δημόσιες διαλέξεις μπροστά σε κύκλους πολιτών έναντι αδρής προσυμφωνημένης αμοιβής, η οποία αποτελούσε γι' αυτόν μέσο βιοπορισμού.

5. Ποια ήταν τα θέματα με τα οποία ασχολήθηκε η σοφιστική;

- ☛ Αντικείμενό της ο άνθρωπος και τα δημιουργήματα της κοινωνικής του συμβίωσης: τα διάφορα στοιχεία του πολιτισμού, η γλώσσα, οι θρησκείες, οι τέχνες, τα ήθη, τα πολιτεύματα.
- ☛ Αμφισβητούνται κριτικά ή επικριτικά όλοι οι θεσμοί, οι διατάξεις, οι νομοθεσίες και τα κοινωνικά σχήματα.
- ☛ Κεντρικό ερώτημα της σοφιστικής : όλες οι διατάξεις, θεσμοί, νομοθεσίες κλπ., στηρίζονται στη φύση και εναρμονίζονται μαζί της ή μήπως είναι προϊόντα συμφωνίας των ανθρώπων μεταξύ τους, αποτελέσματα σύμβασης, που επιδέχονται κριτική, επομένως αλλαγή και βελτίωση; ➤ θεμελιώδης διάκριση ανάμεσα στο φυσικό (φύσει) και συμβατικό (νόμω).

6. Ποιοι ήταν οι στόχοι (ή σκοποί) των σοφιστών;

- ☛ Να δώσουν σε όποιον το επιθυμεί τη γενική μόρφωση που του είναι χρήσιμη για τη ζωή.
- ☛ Συστηματική εξάσκηση της ικανότητας ανάπτυξης δημόσιου λόγου και αντίλογου, κρίση και γρήγορη ανάληψη αποφάσεων [εμβουλία].
- ☛ Ανάλυση γλώσσας, μαθηματικών, κριτικής δικαίου, αστρονομίας και θεωρίας της γνώσης.
- ☛ Στροφή στους φιλομαθείς, εύπιστους και φιλόδοξους νέους, ακόμα και στους ενήλικες που επιζητούσαν πλατύτερη μόρφωση.
- ☛ Απόκτηση χρημάτων, δόξας και προσωπικής αίγλης.

7. Για ποιους λόγους η αθηναϊκή κοινωνία υποδέχεται αντιφατικά και διφορούμενα το κίνημα των σοφιστών;

- ☛ Τη συγκεκριμένη εποχή της ανάπτυξης του σοφιστικού κινήματος η αθηναϊκή κοινωνία διέρχεται μια μεταβατική περίοδο.
- ☛ Ενώ οι νέοι δέχονται ευκολότερα νέες επιδράσεις, ανάμεσα στους παλαιότερους, συντηρητικούς Αθηναίους παρουσιάζονται αντιδράσεις για την εξάπλωση του κινήματος.
- ☛ Οι ηθικοί κλονισμοί που υφίσταται η αθηναϊκή κοινωνία που εμφανίζονται ταυτόχρονα με τις βαθύτερες πολιτικές και κοινωνικές μεταβολές του αθηναϊκού πολιτεύματος, ερμηνεύονται ως συνακόλουθο της εισροής του σοφιστικού κινήματος και της επίδρασής του.

8. Γιατί η επέμβαση των σοφιστών στην ανατροφή των νέων ενοχλούσε τους Αθηναίους;

- ☛ Δημοκρατικοί και ευγενείς Αθηναίοι θεωρούσαν την αγωγή των νέων επακόλουθο της καλής ανατροφής τους και αντιμετώπιζαν πολύ ενοχλημένοι την επέμβαση των σοφιστών στον τομέα της παιδείας.

9. Ποια πλευρά του σοφιστικού κινήματος ξεσήκωσε για τους σοφιστές θύελλα αντιδράσεων και γιατί;

- ☛ Η επαγγελματοποίηση της ανώτερης πνευματικής δραστηριότητας [σοφιστικής].

10. Ποιο κίνδυνο εντόπισε ο Σωκράτης στην επαγγελματοποίηση της ανώτερης πνευματικής δραστηριότητας;

- ☛ Η έρευνα και διδασκαλία είναι μορφές παροχής υπηρεσιών και, λογικά, πρέπει να αμείβονται. Αυτό ίσως ακουγόταν αρνητικό για την τότε εποχή, αλλά ταυτόχρονα έκανε τη μάθηση και την επιστήμη προσιτή σε οποιονδήποτε και συνάμα συμφωνούσε προς τις ανάγκες του δημοκρατικού πολιτεύματος : όλοι οι πολίτες να μετέχουν στα κοινά. Εντούτοις η επαγγελματοποίηση της γνώσης μπορεί να οδηγήσει στην επαγγελματοποίηση της πολιτικής ζωής και των πολιτικών λειτουργημάτων. Στο σημείο αυτό επέρχεται, κατά το Σωκράτη, ο κίνδυνος της ανελευθερίας και της αλλοτρίωσης των πολιτών. Γι' αυτό και ο ίδιος αρνιόταν πεισματικά να μισθαρνει.

1. Να επισημάνετε και να σχολιάσετε τη συναισθηματική αντίθεση που κυριαρχεί στο κεφάλαιο.

Σωκράτης: ήρεμος, σταθερός, με ατάραχη ειρωνεία και σίγουρος για τις απόψεις του. Η στάση αυτή πηγάζει από τις γνώσεις του Σωκράτη για το κίνημα των σοφιστών καθώς και από τη σοφία της ηλικίας του.
 Ιπποκράτης: άκριτα ενθουσιώδης, βιαστικός και ανυπόμονος [πηγαίνει χαράματα στο σπίτι του Σωκράτη], επιπόλαιος [θέλει οπωσδήποτε να φοιτήσει στον Πρωταγόρα χωρίς να ξέρει ούτε ποιος είναι ούτε τι αντιπροσωπεύει], ανώριμος [έτοιμος να δώσει όλη τη δική του περιουσία και αυτή των φίλων του μόνο για τη φοίτησή του στον Πρωταγόρα, η οποία είναι και αμφιλεγόμενη].

2. Να εξηγήσετε τη φράση «βρήκε ψηλαφιστά το σκίμποδα».

Ο Ιπποκράτης ψάχνει στο σκοτάδι για το κάθισμα, όπως ψάχνει κάποιος στα τυφλά για να ανακαλύψει κάτι – στην προκειμένη περίπτωση την αλήθεια. Την ψάχνει όμως σε λάθος τόπο. Η σοφιστική δεν είναι ο κατάλληλος χώρος για να βρει κανείς την αλήθεια.

3. Να παρουσιάσετε το ήθος του νεαρού Ιπποκράτη όπως φαίνεται μέσ' από το κείμενο.

Ιπποκράτης: βιαστικός και ανυπόμονος [πηγαίνει χαράματα στο σπίτι του Σωκράτη], επιπόλαιος [θέλει οπωσδήποτε να φοιτήσει στον Πρωταγόρα χωρίς να ξέρει ούτε ποιος είναι ούτε τι αντιπροσωπεύει], ανώριμος [έτοιμος να δώσει όλη τη δική του περιουσία και αυτή των φίλων του μόνο για τη φοίτησή του στον Πρωταγόρα, η οποία είναι και αμφιλεγόμενη], ασυλλόγιστος και ίσως συμφεροντολόγος αφού είναι έτοιμος να κατασπαταλήσει την περιουσία άλλων για αποκλειστικά δικό του όφελος.

4. Ποια χαρακτηριστικά της σοφιστικής και των σοφιστών διαγράφονται μέσ' από το κείμενο;

Έντονη φιλαργυρία, πλεονεξία, συναναστροφή μόνο με γνωστά και πλούσια ονόματα της αθηναϊκής κοινωνίας, συνήθεια να έχουν προσωπικές συζητήσεις [όχι δημόσιες όπως οι φιλόσοφοι] με τους μαθητές τους, για να κρατούν «μυστικές» τις αλήθειες τους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ

1. Να εξηγήσετε τη μέθοδο που χρησιμοποιεί ο Σωκράτης για να διαπιστώσει αν ο νεαρός Ιπποκράτης έχει επίγνωση του σκοπού της φοίτησής του κοντά στον Πρωταγόρα.

Ο Σωκράτης χρησιμοποιεί τη διαλεκτική – μαιευτική μέθοδο και συγκεκριμένα τον αναλογικό συλλογισμό [ανάλογα, δηλαδή, με το δάσκαλο στον οποίο θα μαθητεύσει κανείς, θα γίνει και ο ίδιος κάτι ανάλογο – αντίστοιχο].

2. Να σχολιάσετε το κοκκίνισμα του Ιπποκράτη.

Το κοκκίνισμα του Ιπποκράτη φανερώνει τη ντροπή που ένιωσε ο νέος παραδεχόμενος στο Σωκράτη ότι επιθυμεί να γίνει σοφιστής. Οι σοφιστές δεν έχαιραν εκτίμησης τη συγκεκριμένη εποχή, μάλιστα δέχονταν «πόλεμο» από τους Αθηναίους [η Αθήνα εκείνη την εποχή είχε γεμίσει από πλανόδιους δασκάλους που «πουλούσαν γνώσεις»] και έτσι λογικά κάποιος θα έπρεπε να ντρέπεται να παραδεχτεί τη σοφιστική του αγωγή. Το κοκκίνισμα αυτό είναι ένας άλλος τρόπος του Πλάτωνα να δείξει – έμμεσα - την απέχθεια των Αθηναίων προς τους σοφιστές.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ

1. Ποιους ορισμούς δίνει ο Ιπποκράτης στη λέξη σοφιστής και ποιες ατέλειες παρουσιάζουν;

❶ Σοφιστής είναι αυτός που ξέρει τα σοφά

[ατελής απάντηση ➡ σοφοί είναι και οι ζωγράφοι και οι αρχιτέκτονες κ.λπ. Ο σοφιστής σε τι είναι σοφός;]

❷ Σοφιστής είναι αυτός που είναι σοφός στο να κάνει ικανούς τους άλλους να μιλούν

[ατελής απάντηση ➡ ικανούς να μιλούν για «τι»; Για ποιο θέμα;]

Σ' αυτή την ερώτηση ο Ιπποκράτης, αγανακτισμένος και παραδεχόμενος την άγνοιά του, αδυνατεί να δώσει απάντηση.

2. Γιατί ο Σωκράτης απορρίπτει τους ορισμούς που δίνει ο Ιπποκράτης;

Κάθε ορισμός που δίνει ο Ιπποκράτης είναι ατελής εφόσον ο ίδιος ορισμός θα μπορούσε να δοθεί και για άλλες «ειδικότητες» [π.χ. ζωγράφοι, αγαλματοποιοί, κιθαριστές κ.λπ.]. Κάθε του απάντηση χρειάζεται άλλη μια ερώτηση για να ολοκληρωθεί. Χρειάζεται ακόμα ένα «τι». Λείπει ο ολοκληρωμένος ορισμός.

3. Να συγκεντρώσετε και να καταγράψετε τις σημασίες που πήρε η λέξη «σοφιστής».

❶ Σοφιστής είναι αυτός που ξέρει τα σοφά.

❷ Σοφιστής είναι αυτός που είναι σοφός στο να κάνει ικανούς τους άλλους να μιλούν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ε

1. Να επισημάνετε τον ορισμό που δίνει ο Σωκράτης για το σοφιστή και να εξηγήσετε πώς αυτός ο ορισμός βοηθά τον Ιπποκράτη ν' αντιληφθεί τον κίνδυνο που διατρέχει με τη φοίτησή του στον Πρωταγόρα.

Ο σοφιστής μοιάζει με πλανόδιο έμπορο που γυρνά από πόλη σε πόλη και διαφημίζει τα προϊόντα του [ο έμπορος πουλά τροφή για το σώμα – ο σοφιστής πωλεί γνώσεις και μαθήματα για την ψυχή]. Όπως όμως πολλοί έμποροι δεν γνωρίζουν αν τα προϊόντα τους είναι χρήσιμα ή επιβλαβή για το σώμα, έτσι και οι σοφιστές δε γνωρίζουν κατά πόσο τα μαθήματα που «πωλούν» κάνουν καλό ή κακό στην ψυχή. Η αγορά μαθημάτων δε, είναι ακόμα πιο επικίνδυνη για τον εξής λόγο: όταν κανείς αγοράζει τα τρόφιμα για το σώμα, μπορεί να τα τοποθετήσει σε ξεχωριστά δοχεία, να μην τα πάρει αμέσως στο σώμα του, και, αφού ρωτήσει κάποιο ειδικό [ιατρό ή γυμναστή], τότε τα δέχεται στο σώμα του. Όταν όμως αγοράζει κανείς μαθήματα για την ψυχή, δεν έχει τη δυνατότητα να τα διαχωρίσει σε ωφέλιμα – βλαβερά προτού τα δεχτεί στην ψυχή του, αφού ό, τι μαθαίνει κανείς του γίνεται βίωμα αμέσως. Η ζημιά ή η ωφέλεια μπαίνει απευθείας στην ψυχή του και δεν είναι εύκολο να καταλάβει αν αυτό που πήρε του προκάλεσε ζημιά ή όχι. Η μόνη περίπτωση να το καταλάβει κάποιος είναι να είναι ιατρός της ψυχής, πράγμα εξαιρετικά σπάνιο εκείνη την εποχή.

Ο ορισμός που δίνει ο Σωκράτης στο σοφιστή έχει μοναδικό μέτρο κρίσης το χρήμα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΣΤ

1. Να σχολιάσετε τη συμπεριφορά του θυρωρού απέναντι στο Σωκράτη και τον Ιπποκράτη.

Υποτιμητική στάση του θυρωρού απέναντί τους επειδή θεώρησε ότι ήταν σοφιστές. Αυτό δείχνει πόσο είχε βαρεθεί, τόσο ο θυρωρός, όσο και γενικότερα ο κόσμος την παρουσία των σοφιστών στην αθηναϊκή κοινωνία. Μαζί με το κοκκίνισμα του Ιπποκράτη στο κεφάλαιο Γ αυτός είναι ένας άλλος τρόπος που εφευρίσκει ο Πλάτων για να δώσει έμμεσα την πολεμική του απέναντι στο σοφιστικό κίνημα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ζ

1. Γιατί ο Σωκράτης ονομάζει «χορό» την όλη σύνθεση της «ακολουθίας» του Πρωταγόρα και ποια η γνώμη του γι' αυτήν;

Τα έργα του Πλάτωνα, εφόσον ήταν διαλογικά, έμοιαζαν περισσότερο με φιλοσοφικά δράματα. Είχαν «χορό» που όμως δε συμμετείχε στα δρώμενα. Εδώ χρησιμοποιεί ειρωνικά τον όρο «χορός» για να υποτιμήσει τους σοφιστές που είχαν στηθεί γύρω από τον Πρωταγόρα και πρόσεχαν να μην του γίνονται εμπόδια στα βήματά του. Τους θεωρεί κούφιους και πλανεμένους από τη γοητεία που ασκούσε ο Πρωταγόρας στο κοινό του.

ΓΕΝΙΚΕΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΣΤΟΝ ΠΡΟΛΟΓΟ

1. Ο πρόλογος του Πρωταγόρα παρουσιάζει και έκταση και αυτοτέλεια σχετικά με άλλους προλόγους Πλατωνικών έργων. Εκτός από το ότι μας εισάγει στο θέμα, ποιο άλλο ειδικό σκοπό εξυπηρετεί;

Δίνεται – έστω και έμμεσα, χωρίς να συνομιλήσουν ακόμα για το θέμα τα δύο πρόσωπα – μια πρώτη αναμέτρηση της σοφιστικής παιδείας με τη σωκρατική. Παρουσιάζεται, μέσ' από το διάλογο Σωκράτη – Ιπποκράτη ο τρόπος σκέψης και η διαλεκτική – μαιευτική μέθοδος που χρησιμοποιεί η σωκρατική παιδεία, και παρουσιάζεται έμμεσα ο τρόπος σκέψης και διδασκαλίας των σοφιστών. Ο πρόλογος, λοιπόν, προετοιμάζει για τη σύγκριση και σύγκρουση των δύο πρωταγωνιστών και της γενικότερης φιλοσοφίας τους. Το σημαντικότερο, όμως, είναι ότι μας δίνει ένα απτό δείγμα σωκρατικής αγωγής και αποτελεί μια από τις εντελέστερες προετοιμασίες παρουσίασης προσώπου [Πρωταγόρας] στην αρχαία λογοτεχνία.

2. Να χαρακτηρίσετε τον Ιπποκράτη [ψυχολογία, ενδιαφέροντα κ.λπ].

Χειμαρρώδης, άκριτα ενθουσιώδης, βιαστικός και ανυπόμονος [πηγαίνει χαράματα στο σπίτι του Σωκράτη], επιπόλαιος [θέλει οπωσδήποτε να φοιτήσει στον Πρωταγόρα χωρίς να ξέρει ούτε ποιος είναι ούτε τι αντιπροσωπεύει], ανώριμος [έτοιμος να δώσει όλη τη δική του περιουσία και αυτή των φίλων του μόνο για τη φοίτησή του στον Πρωταγόρα, η οποία είναι και αμφιλεγόμενη], ασυλλόγιστος και ίσως συμφεροντολόγος αφού είναι έτοιμος να κατασπαταλήσει την περιουσία άλλων για αποκλειστικά δικό του όφελος. Ανυποψίαστος για τους κινδύνους που ελλοχεύουν στη φοίτηση του πλάι σε ένα σοφιστή, γεμάτος άκριτη ορμή και ακατανίκητο ενθουσιασμό. Εντούτοις, προς τιμήν του, όπως κάθε σωστός νέος της εποχής, επιθυμεί να διευρύνει και να εμπλουτίσει τις γνώσεις του ούτως ώστε να μπορέσει, πιθανό, να ενασχοληθεί με τα κοινά.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Η

1. Πως παρουσιάζει ο Πρωταγόρας τον εαυτό του; Να επισημάνετε μέσ' από το μονόλογο του Πρωταγόρα χαρακτηριστικά της σοφιστικής τέχνης που τη διακρίνουν από τη σωκρατική.

Ο Πρωταγόρας για τον εαυτό του:

☞ άριστος ρήτορας κ σοφιστής αφού πείθει τους καλύτερους των νέων να τα παρατούν όλα και όλους για να τον ακολουθούν [⇒ μεγάλη αυτοπεποίθηση, μεγάλη ιδέα για τις δυνατότητές του, αλαζονεία]
☞ κάνει τους ανθρώπους καλύτερους [⇒ αλαζονεία]
☞ διαχωρίζει τον εαυτό του από τους υπόλοιπους σοφιστές, λέγοντας ότι αυτοί ντρέπονταν και φοβούνταν για την τέχνη τους, ενώ ο ίδιος είναι περήφανος, [⇒ φαντασμένος, υποτιμά τους ίδιους του τους συναδέλφους άρα και το ίδιο το επάγγελμά του]
☞ είναι καλύτερος από όλους τους υπόλοιπους σοφιστές γιατί το αντικείμενο διδασκαλίας του διαφέρει· δεν ασχολείται με τεχνικής φύσεως θέματα που, ούτως ή άλλως τα παιδιά τα διδάσκονταν και στο σχολείο, αλλά με τα ανθρώπινα. [⇒ αλαζόνας, φαντασμένος, υπερβολική αυτοπεποίθηση και εγωκεντρισμός].
Γενικά ο τρόπος σκέψης και διδασκαλίας των σοφιστών – και ειδικά του Πρωταγόρα – αποσκοπεί στο να κερδίσει τις εντυπώσεις, ενώ αντίθετα ο τρόπος σκέψης του Σωκράτη αποσκοπεί στον έλεγχο των καταστάσεων και την επαγρύπνηση για τα αληθινά.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Θ

1. Ποιο είναι το βασικό ερώτημα το οποίο υποβάλλει ο Σωκράτης στον Πρωταγόρα εκ μέρους του Ιπποκράτη;

Τι θα αποκομίσει ο Ιπποκράτης από τη συναναστροφή και τη φοίτηση κοντά στον Πρωταγόρα;

2. Γιατί η πρώτη απάντηση του Πρωταγόρα δεν ικανοποίησε το Σωκράτη;

Ο Πρωταγόρας υποστηρίζει ότι αν ο Ιπποκράτης μαθητεύσει κοντά του θα γίνει και θα γίνεται καλύτερος κάθε μέρα. Κατά το Σωκράτη οποιοσδήποτε μαθαίνει κάτι που δεν το ήξερε προηγουμένως γίνεται καλύτερος. Αυτό που επιθυμεί ο Σωκράτης είναι να μάθει σε τι ακριβώς θα γίνει καλύτερος ο Ιπποκράτης. Με το «τι» ο Σωκράτης αναζητεί πάντοτε τον ορισμό των εννοιών.

3. Ποιο συλλογισμό μεταχειρίζεται ο Σωκράτης για να εξαναγκάσει τον Πρωταγόρα να πει σε τι θα προοδεύσει ο Ιπποκράτης αν μαθητεύσει κοντά του;

Αναλογικός συλλογισμός. Ο ίδιος συλλογισμός του οποίου έκανε χρήση ο Σωκράτης στο κεφάλαιο Γ μιλώντας με τον Ιπποκράτη.

4. Τι είναι κατά τον Πρωταγόρα η «πολιτική τέχνη»;

Κατά τον Πρωταγόρα «πολιτική τέχνη» [ευβουλία] είναι η εξυπνάδα του καθενός να διαχειρίζεται τις προσωπικές του υποθέσεις με τρόπο που να τον συμφέρει. Να είναι κανείς ικανός να κατευθύνει σωστά τη ζωή του. Ο Πρωταγόρας υπόσχεται, δηλαδή, να φτιάξει ικανούς και μορφωμένους πολίτες.

5. Ποιες πληροφορίες δίνει ο Πλάτωνας δια στόματος Πρωταγόρα για τους σοφιστές;

Οι «άλλοι» σοφιστές, κατά τον Πρωταγόρα, δεν προσφέρουν τίποτα και περισσότερο βλέπουν τους νέους αφού οι μόνες γνώσεις που τους παρέχουν είναι τεχνικές [αστρονομία, γεωμετρία, μουσική και μαθηματικά].

6. Χαρακτηρίστε τον Πρωταγόρα όπως αυτοπαρουσιάζεται στο συγκεκριμένο κεφάλαιο και συγκρίνέτέ τον με το Σωκράτη.

Αλαζόνας, φαντασμένος, με υπερβολικά μεγάλη ιδέα για τον εαυτό του. Γενικά ο τρόπος σκέψης και διδασκαλίας των σοφιστών – και ειδικά του Πρωταγόρα – αποσκοπεί στο να κερδίσει τις εντυπώσεις, ενώ αντίθετα ο τρόπος σκέψης του Σωκράτη αποσκοπεί στον έλεγχο των καταστάσεων και την επαγρύπνηση για τα αληθινά. Ψάχνει πάντα τον ορισμό των εννοιών και αναζητεί την αλήθεια πέρα από οτιδήποτε «μοιάζει» αληθινό.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ι

1. Ποια επιχειρήματα χρησιμοποιεί ο Σωκράτης για να αποδείξει ότι η αρετή δεν μπορεί να διδαχθεί;

❶ Όταν οι Αθηναίοι συζητούν στην Εκκλησία του δήμου για τεχνικά ζητήματα [ναυπηγική, οικοδομική κ.λπ], καλούν τους αντίστοιχους τεχνικούς να δώσουν τη συμβουλή τους και δεν επιτρέπουν σε οποιοδήποτε που δεν κατέχει αυτές τις γνώσεις να μιλήσει. Επομένως, προφανώς πιστεύουν ότι οι τεχνικές γνώσεις διδάσκονται και δεν μπορεί ο οποιοσδήποτε, που δεν τις έχει διδαχθεί, να δίνει συμβουλές. Αντίθετα, όταν πρόκειται να συζητήσουν για θέματα που αφορούν γενικά τη διακυβέρνηση της πόλης, οι Αθηναίοι επιτρέπουν σε οποιοδήποτε, πλούσιο, φτωχό, ναυτικό, στρατιωτικό, οικοδόμο, χαλκιά κ.λπ να δώσει συμβουλές και κανείς δε δυσανασχετεί γι αυτό, προφανώς επειδή πιστεύουν ότι η πολιτική αρετή **δεν είναι διδακτή**, όλοι την κατέχουν σε κάποιο βαθμό και επομένως οποιοσδήποτε μπορεί να δώσει τη γνώμη του για θέματα που αφορούν γενικά στην πόλη.

❷ Επιφανείς Αθηναίοι άνδρες σε ο,τι μπορούσαν να μορφώσουν τα παιδιά τους [σχολείο, πρακτικής φύσεως θέματα] το πέτυχαν. Σε ο,τι αφορούσε όμως στην αρετή και το ήθος, αν και οι ίδιοι ήταν ενάρετοι και γνωστοί για το ήθος τους [π.χ. Περικλής], δεν κατάφεραν να τα μεταφέρουν στα παιδιά τους. Προσπάθησαν μέσω άλλων δασκάλων να διδάξουν τα στοιχεία αυτά στα παιδιά τους αλλά οι προσπάθειες αποδείχθηκαν μάταιες.

2. Γιατί πιστεύετε ότι ο Σωκράτης – παρά τις πεποιθήσεις του ότι η αρετή είναι διδακτή – υποστηρίζει ότι η αρετή δεν μπορεί να διδαχθεί;

❶ Ο Σωκράτης συχνά προσποιούνταν το αντίθετο από αυτό που πραγματικά πίστευε με σκοπό να αναγκάσει το συνομιλητή του – μέσα από διάλογο πάντοτε – να παραδεχτεί τις δικές του αλήθειες ☞ σωκρατική ειρωνεία [προσποίηση άγνοιας].

❷ Αν ο Σωκράτης και ο Πρωταγόρας υποστήριζαν τις ίδιες απόψεις, τότε δε θα υπήρχε λόγος να γίνεται αυτός ο διάλογος και έτσι ο Πλάτωνας δε θα είχε την ευκαιρία να παρουσιάσει τη σύγκρουση ανάμεσα στο σωκρατικό και το σοφιστικό τρόπο σκέψης για ένα θέμα τόσο σοβαρό όπως η αρετή και θα έχανε επομένως τη μοναδική ευκαιρία να μειώσει γενικά το σοφιστικό κίνημα μέσω του κυριότερου εκπροσώπου του, του Πρωταγόρα [αφού στόχος του, γράφοντας το διάλογο αυτό, ήταν να εξυψώσει το Σωκράτη και τις αρχές της φιλοσοφίας του και να υποτιμήσει τις ιδέες και τον τρόπο διδασκαλίας των σοφιστών].

❸ Μέσα από διαλόγους ανθρώπων που εκπροσωπούν διαφορετικές «σχολές» σκέψης και υποστηρίζουν αντίθετες απόψεις, ένας διάλογος είναι πάντα ο ασφαλέστερος τρόπος να «ελέγξει» κανείς τον τρόπο στοχασμού της κάθε «σχολής» και να επιλέξει τη φιλοσοφία που του ταιριάζει. Αυτό θα είχε και στο μυαλό του ο Πλάτων όταν έβαζε το Σωκράτη να υπερασπίζεται αυτές τις απόψεις στο διάλογο αυτό.

3. Αξιολογήστε τα επιχειρήματα του Σωκράτη απέναντι στο μη διδακτό της αρετής.

Τα επιχειρήματα του Σωκράτη, αν και πειστικά, δεν θα μπορούσαν να θεωρηθούν επιστημονικά και ορθολογιστικά αφού προέρχονται από την καθημερινότητα και απλά την πείρα από την καθημερινή συνηθισμένη ζωή. Εξάλλου, όσο αφορά στο 2^ο επιχείρημα, τα παιδιά του Περικλή και ο Κλεινίας, τον οποίο έστειλε σε δάσκαλο για να τον συνετίσει, δεν είχαν περάσει ακόμα την παιδική ηλικία και δεν θα μπορούσε κανείς να γνωρίζει πώς θα εξελίσσονταν αργότερα.

4. Σε ποιες κατηγορίες διακρίνει ο Σωκράτης τις γνώσεις του Πρωταγόρα;

- ❶ Σπουδές
- ❷ Πείρα
- ❸ Δικές του επινοήσεις

5. Ποιες δυο βασικές μεθόδους διδασκαλίας χρησιμοποιεί ο Πρωταγόρας;

Μύθος και Λόγος [επιχειρήματα].

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΑ

1. Να εξηγήσετε το σκοπό του μύθου.

Βασικός σκοπός του μύθου είναι να αποδείξει ο Πρωταγόρας στο Σωκράτη ότι ο λόγος που όλοι οι άνθρωποι μπορούν να δίνουν συμβουλές στην Εκκλησία του δήμου για θέματα διακυβέρνησης της πόλης, είναι επειδή ο Δίας απαίτησε να δοθεί σε όλους τους ανθρώπους το αίσθημα του δικαίου και της αρετής. Το αίσθημα όμως αυτό [αιδώς και δίκη] δόθηκε στους ανθρώπους μόνο ως δυνατότητα και εναπόκειται στον κάθε άνθρωπο να προσπαθήσει να το αποκτήσει μέσω άσκησης και διδασκαλίας και έθεσε ως απαραίτητο κανόνα τη συμμετοχή όλων των ανθρώπων στα κοινά.

2. Το βασικότερο στοιχείο για κάθε ζωντανό οργανισμό είναι η επιβίωσή του. Ποιος, σύμφωνα με το μύθο, εξασφάλισε στον άνθρωπο την επιβίωσή του και πώς;

Τη δυνατότητα επιβίωσης στον άνθρωπο την εξασφάλισε ο Προμηθέας χαρίζοντάς του την «έντεχνον σοφίαν συν πυρί», δηλαδή, τις τεχνικές γνώσεις μαζί με τη χρήση της φωτιάς, οι οποίες θα τον βοηθούσαν να φτιάξει όλα αυτά που ο Επιμηθέας κατασπατάλησε στα ζώα [δυνατότητα στέγασης, προστασίας από τις καιρικές συνθήκες και τα άγρια θηρία, ένδυσης, υπόδησης και εξεύρεσης τροφής].

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΒ

1. Ποια ήταν τα επιτεύγματα του ανθρώπου μετά από την απόκτηση της φωτιάς;

- ❶ Ίδρυση βωμών και αγαμάτων για τους θεούς
- ❷ Δημιουργία γλώσσας επικοινωνίας
- ❸ Εξεύρεση τροφής και κατοικίας
- ❹ Κατασκευή ενδυμάτων και υποδημάτων

2. Να παρουσιάσετε την κλιμακωτή εξέλιξη του ανθρώπινου πολιτισμού.

Άνθρωπος γυμνός, άστρωτος, ανυπόδητος, άοπλος ➔ απόκτηση τεχνικών γνώσεων και φωτιάς ➔ επιβίωση ➔ πρόοδος τεχνική και υλική ➔ κτίσιμο πόλεων ➔ απόκτηση αιδούς [σεβασμού] και δίκης [δικαιοσύνης] ➔ κοινωνική οργάνωση ➔ πολιτική και πολιτιστική πρόοδος και ευημερία.

3. Να αναφέρετε τη συνεισφορά του Δία στον πολιτισμό.

Ο Δίας φοβούμενος τον αφανισμό του ανθρώπινου γένους πρόσφερε στους ανθρώπους δύο πολύτιμα στοιχεία που θα τους βοηθούσαν στην αρμονική συμβίωση και την πολιτική και πολιτιστική πρόοδο. Δίνοντάς τους την αιδώ και την δικαιοσύνη τους έδειξε τον τρόπο με τον οποίο θα σέβονταν και δε θα παραβίαζαν ο ένας την προσωπικότητα του άλλου, αλλά και τον τρόπο να θεσπίσουν και να υπακούουν στους νόμους της πολιτείας για να ζουν ειρηνικά χωρίς συγκρούσεις. Εφόσον οι άνθρωποι ζουν ειρηνικά τότε και οι συνθήκες είναι κατάλληλες για κοινωνική, πολιτική και πολιτιστική πρόοδο.

4. Αναλύστε τους όρους «αιδώς» και «δίκη».

Αιδώς: σεβασμός στους άγραφους νόμους και τους νόμους της ηθικής.

Δίκη: σεβασμός στους νόμους του δικαίου [γραπτοί άνθρωποι νόμοι]

5. Ποια θέση υποβόσκει στο κεφάλαια ΙΑ και ΙΒ σχετικά με την εξέλιξη του πολιτισμού;

Η εξέλιξη του ανθρώπου είναι κλιμακωτά προοδευτική αφού ο άνθρωπος ξεκίνησε μη έχοντας απολύτως τίποτα και βαθμιαία και σταδιακά κατόρθωσε να προοδεύσει και να δημιουργήσει όλες τις κατάλληλες συνθήκες για την επιβίωση αλλά και την εύκολη διαβίωσή του. Η εικόνα λοιπόν του Πρωταγόρα για τον άνθρωπο και την εξέλιξη του είναι καθαρά αισιόδοξη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΓ

1. Ποια η γνώμη του Πρωταγόρα για τα προτερήματα και τα ελαττώματα των ανθρώπων καθώς και για τη στάση που τηρούν οι άνθρωποι συνήθως απέναντι σ' αυτά;

Κατά τον Πρωταγόρα τα προτερήματα και ελαττώματα των ανθρώπων χωρίζονται σε δύο βασικές κατηγορίες: τα σύμφυτα [αυτά με τα οποία γεννιέται κανείς] και τα επίκτητα [αυτά που αποκτά κανείς κατά τη διάρκεια της ζωής του].

Για τα σύμφυτα ➔ οι άνθρωποι δεν πρέπει να επαινούν αλλά ούτε και να σχολιάζουν αρνητικά κάποιον για τα σύμφυτα προτερήματα ή ελαττώματα που διαθέτει [κοντός, άσχημος, δύσμορφος, όμορφος, ψηλός, αδύνατος κ.λπ] γιατί δεν φέρει για αυτά καμιά απολύτως ευθύνη. Αντίθετα οφείλει να λυπάται κανείς τα άτομα με σύμφυτα ελαττώματα γιατί δεν μπορεί να κάνει τίποτα για να τα αλλάξει, και από την άλλη δε χρειάζεται να επαινεί κάποιος αυτόν που έχει πολλά σύμφυτα προτερήματα αφού αυτά είναι καθαρά προϊόν τύχης.

Για τα επίκτητα ➔ τα προτερήματα που αποκτούνται κατά τη διάρκεια της ζωής του ανθρώπου [αρετή, ευσέβεια, σωφροσύνη, δικαιοσύνη κ.λπ] και είναι προϊόντα μάθησης, άσκησης και διδασκαλίας, όταν κανείς δεν τα έχει οι άνθρωποι τον παραιτούν, τον συμβουλεύουν ή θυμώνουν με αυτόν. Όταν έχει όλα τα

αντίστοιχα ελαττώματα [ασέβεια, αφροσύνη, αδικία κ.λπ], ο καθένας τότε θυμώνει με αυτόν και προσπαθεί με διάφορα μέσα [συμβουλές, τιμωρίες κ.λπ] να τον νουθετήσει και να τον φέρει στον ίδιο δρόμο. Αυτό συμβαίνει γιατί οι άνθρωποι πιστεύουν ότι τα παραπάνω στοιχεία [αρετή, ευσέβεια, σωφροσύνη, δικαιοσύνη κ.λπ] είναι προϊόντα μάθησης, άσκησης και διδασκαλίας και ο καθένας οφείλει να τα αποκτά.

**Επομένως, σύμφωνα με αυτή τη θεωρία,
ο Πρωταγόρας «αποδεικνύει» ότι η αρετή διδάσκεται.**

2. Ποια η άποψη του Πρωταγόρα για το ρόλο που διαδραματίζει η ποινή; Πώς κρίνετε τον ίδιο τον Πρωταγόρα με βάση αυτή του την άποψη;

Ο Πρωταγόρας δεν πιστεύει ότι η ποινή έχει χαρακτήρα εκδικητικό [ανταπόδοση στο αδίκημα που διέπραξε κάποιος]. Αντίθετα πιστεύει ότι η ποινή – τιμωρία έχει χαρακτήρα προληπτικό - αποτρεπτικό, διότι αν κάποιος γνωρίζει εκ των προτέρων την τιμωρία που θα του επιβληθεί, είναι πιθανό να μην προβεί στο αδίκημα. Υποστηρίζει ακόμα ότι η ποινή – τιμωρία έχει και σωφρονιστικό χαρακτήρα, αφού λειτουργεί ως μέσο ηθικής βελτίωσης αυτού που έχει ήδη διαπράξει το αδίκημα. Όταν, δηλαδή, κάποιος τιμωρείται για κάτι κακό που διέπραξε τότε το πιο πιθανό είναι ότι δεν θα προβεί ξανά στο ίδιο αδίκημα, άρα βελτιώνεται ως άνθρωπος. Επίσης η παρουσία της ποινής σε μια κοινωνία λειτουργεί και ως παραδειγματισμός των άλλων ανθρώπων που ενδεχομένως θα σκέφτονταν να διαπράξουν αδίκημα. Βλέποντας όμως άλλους να τιμωρούνται, τότε παραδειγματίζονται.

Γενικά η ποινή – τιμωρία έχει χαρακτήρα

↓ ↓ ↓ ↓
προληπτικό – αποτρεπτικό – σωφρονιστικό – παραδειγματικό

Μέσα από αυτή του την άποψη ο Πρωταγόρας εμφανίζεται αρκετά προοδευτικός και πρωτοπόρος, αφού μέχρι τότε η ποινή λειτουργούσε μόνο ως ανταπόδοση στο αδίκημα. Οι θέσεις του περί ποινής τον τοποθετούν ανάμεσα στους ιδρυτές του ποινικού δικαίου.

3. Ποιες οι τρεις βασικές μορφές αγωγής κατά τον Πρωταγόρα;

- ❶ Επιμέλεια [⇒ φροντίδα, δηλαδή, προσεκτική επιλογή εκείνων των στοιχείων που κρίνεται σωστό να προφερθούν]
- ❷ Άσκηση [⇒ εξασφάλιση πραγματικών συνθηκών αγωγής για ολοκληρωμένη μάθηση]
- ❸ Διδασκαλία [⇒ θεωρητική κατάρτιση και πλουτισμός γνώσεων]

4. Να αναλύσετε το επιχείρημα με το οποίο ο Πρωταγόρας «αποδεικνύει» το διδακτό της αρετής και να το αξιολογήσετε.

Ο Πρωταγόρας υποστηρίζει ότι, εφόσον οι Αθηναίοι χρησιμοποιούν ως σωφρονιστικό μέσο την ποινή και την τιμωρία, πιστεύουν ότι η αρετή μπορεί να διδαχθεί. Η αρετή, δηλαδή, μπορεί να διδάσκεται και μέσω της τιμωρίας.

Το συγκεκριμένο επιχείρημα του Πρωταγόρα δεν μπορεί να θεωρηθεί πολύ αξιόπιστο γιατί πάνω από όλα το αποδίδει, όχι σε επιστημονικές αποδείξεις, αλλά στην κοινή πίστη [είναι φανερό πως πιστεύουν...].

Επίσης χρησιμοποιεί την τεχνική *σοφίσματος της λήψεως του αιτουμένου*. Δηλαδή, παίρνει ως δεδομένο αυτό που δεν έχει ακόμα αποδείξει [αιτούμενον] (το ότι, δηλαδή, οι Αθηναίοι πιστεύουν ότι η αρετή αποκτάται με άσκηση και διδασκαλία) και συνεχίζει τη θεωρία του πάνω σε αυτή την υποθετική βάση.

Επίσης, ο Πρωταγόρας δέχεται αυθαίρετα την αρχή ότι οι Αθηναίοι χρησιμοποιούσαν την ποινή ως μέσο

σωφρονισμού και παραδειγματισμού. Αυτό όμως είναι προσωπική άποψη του Πρωταγόρα, η οποία επίσης δεν έχει αποδειχθεί. Παραμένει και αυτό αιτούμενον.

Η φράση λοιπόν «σου απέδειξα ικανοποιητικά Σωκράτη» απέχει πολύ από την αλήθεια και μοιάζει σαν να κοροϊδεύει ο ίδιος ο Πρωταγόρας τον εαυτό του.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΔ

1. Σχολιάστε τη φράση του Πρωταγόρα «δε θα σου πω μύθο αλλά λόγο».

Ο Πρωταγόρας αφού ανέπτυξε τον τρόπο σκέψης του αρχικά με το μύθο, θα προχωρήσει στην «εξήγηση» του νοήματος του μύθου με επιχειρήματα.

2. Ποια επιχειρήματα χρησιμοποιεί ο Πρωταγόρας στο συγκεκριμένο κεφάλαιο;

Αν υπάρχει πολιτική αρετή και είναι αναγκαίο όλοι οι πολίτες να μετέχουν σ' αυτήν διδασκόμενοι ή τιμωρούμενοι, αλλιώς αποβάλλονται ή θανατώνονται, τότε οι αγαθοί άνδρες αφού διδάσκουν στα παιδιά τους όλα τα υπόλοιπα, θα ήταν παράδοξο και αστείο να μην τους διδάσκουν την αρετή. Όλοι, κατά τον Πρωταγόρα, δέχονται ότι η αρετή είναι διδακτή [πιστεύει ότι το απέδειξε]. Αν οι αγαθοί άνδρες διδάσκουν στα παιδιά τους πράγματα, η άγνοια των οποίων δεν οδηγεί στο θάνατο, τότε δεν μπορεί παρά να τα διδάσκουν και αυτό που, αν δεν το γνωρίζουν [πολιτική αρετή], τα περιμένει θάνατος, εξορία κ.λπ. Δεν είναι δυνατό οι άνθρωποι να τιμωρούνται για κάτι που δεν μπορούν να μάθουν. Άρα, η αρετή διδάσκεται [σύμφωνα πάντα με τον Πρωταγόρα].

3. Να αναφέρετε τις ποινές που επέβαλλαν οι αρχαίοι Έλληνες για τα πολιτικά αδικήματα.

- ❶ Εξορία από την πόλη
- ❷ Θάνατος
- ❸ Δήμευση περιουσίας

4. Να κρίνετε την επιχειρηματολογία του Πρωταγόρα.

Η επιχειρηματολογία του Πρωταγόρα παρουσιάζει πολλά αδύνατα σημεία, αφού στηρίζει τις απόψεις του πάνω στην άκριτη και αθεμελίωτη γνώμη των πολλών και της κοινής γνώμης. Χρησιμοποιεί θέσεις που δεν είχαν αποδειχτεί ορθολογιστικά και πορεύεται με βάση αυτές [σόφισμα λήψεως του αιτουμένου]. Τα επιχειρήματά του είναι υποθετικά, βγαλμένα από την καθημερινότητα και δεν έχουν επιστημονικό και ορθολογιστικό υπόβαθρο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΕ

1. Να παρουσιάσετε αναλυτικά το εκπαιδευτικό σύστημα στην Αθήνα του 5^{ου} αιώνα π.Χ. [φορείς του συστήματος, μέσα αγωγής, μέθοδοι διδασκαλίας, παιδονομικά μέτρα, στόχοι της αγωγής κλπ.].

Μόλις το παιδί αρχίζει να καταλαβαίνει τη γλώσσα, αναλαμβάνουν οι γονείς, η τροφός και ο παιδαγωγός να το διδάξουν τι είναι καλό – κακό, δίκαιο – άδικο, όμορφο – άσχημο, όσιο – ανόσιο και προσπαθούν να κάνουν το παιδί όσο το δυνατό καλύτερο. Αν πειθαρχεί, καλώς· αν όχι, τότε προσπαθούν να το νουθετήσουν με φοβέρες και, αν είναι απαραίτητο, με ξύλο. Έπειτα οι γονείς στέλνουν το παιδί στο σχολείο [ιδιωτικό «διδασκαλείον»] και εκεί οι δάσκαλοι φροντίζουν περισσότερο για την ευκοσμία και τη συμπεριφορά των παιδιών παρά για τις γνώσεις τους. Αφού τα παιδιά μάθουν γράμματα, οι δάσκαλοι τους δίνουν να μελετήσουν ποιήματα ένδοξων ποιητών [κυρίως επικά], μέσα στα οποία υπάρχουν διηγήσεις για πράξεις γενναίων ανδρών και παλιών ηρώων με σκοπό τα παιδιά να θελήσουν να τις μιμηθούν.

Με τον ίδιο τρόπο οι κιθαριστές, φροντίζοντας περισσότερο για τη σωφροσύνη των παιδιών, τα μαθαίνουν λυρικά ποιήματα με σκοπό να βάλουν στην ψυχή και τη ζωή τους το ρυθμό και την αρμονία ώστε να γίνουν ηρεμότεροι και ημερότεροι άνθρωποι, εύρυθμοι και προσαρμοστικοί για να γίνουν χρήσιμοι στα λόγια και τις πράξεις.

Μετά οι γονείς στέλνουν τα παιδιά τους στον παιδοτρίβη [γυμναστή], για να βελτιώσουν το σώμα τους, ούτως ώστε με καλύτερο και δυνατότερο σώμα να μπορούν να ανταποκριθούν στο κάλεσμα της πατρίδας αν παραστεί ανάγκη. Να μη φαίνονται δειλοί στον πόλεμο λόγω καχεκτικού σώματος.

Αφού τα παιδιά τελειώσουν την «εκπαίδευσή» τους κοντά στους δασκάλους, αναλαμβάνει η πολιτεία να τα διδάξει τους νόμους [υποχρεωτική η εκμάθηση των νόμων {βλ. μύθο του Πρωταγόρα}] ώστε να ζουν σύμφωνα με αυτούς γιατί αλλιώς θα τιμωρούνταν.

Η παιδεία λοιπόν στην κλασική Αθήνα ήταν «δια βίου» [ισόβια] και την αναλάμβαναν η οικογένεια [γονείς, παιδαγωγός, τροφός], οι δάσκαλοι και η πολιτεία.

2. Ποια επιχειρήματα χρησιμοποιεί ο Πρωταγόρας για να αποδείξει τη δυνατότητα διδασκαλίας της αρετής;

Την ώρα που δίνεται τόση πολλή σημασία για την παιδεία των παιδιών και υπάρχει τόση πολλή φροντίδα για την αρετή, τόσο στον ιδιωτικό όσο και το δημόσιο τομέα, τότε είναι φανερό, σύμφωνα με τον Πρωταγόρα πάντοτε, ότι η αρετή είναι διδακτή.

3. Να καταγράψετε τα συμπεράσματά σας για την ανατροφή των νέων στην Αθήνα και κάντε μια σύγκριση με τη δική μας εποχή.

Ο κύκλος μαθημάτων που διδάσκονταν οι νέοι στην κλασική Αθήνα ήταν ελλιπής αφού αποτελούνταν μόνο από γραφή, ανάγνωση, μουσική και γυμναστική. Αντίθετα ο κύκλος μαθημάτων που διδάσκονται σήμερα οι νέοι είναι ευρύτερος και περιλαμβάνει μαθήματα από όλα τα φάσματα της ζωής.

Τα σχολεία ήταν ιδιωτικά, οι δάσκαλοι πληρώνονταν από τους γονείς [σε αντίθεση με τα σημερινά δημόσια σχολεία] και δικαίωμα μόρφωσης είχαν μόνο τα αγόρια [σε αντίθεση με σήμερα που δεν υπάρχει αυτή η διάκριση φύλου] και μάλιστα τα αγόρια από πλούσιες οικογένειες, που είχαν την οικονομική ευχέρεια να πληρώνουν τους δασκάλους [⇒ κοινωνική και φυλετική ανισότητα].

Το σημερινό εκπαιδευτικό σύστημα επομένως είναι πιο δημοκρατικό και αξιοκρατικό, αφού παρέχει σε όλα τα παιδιά ίσες ευκαιρίες, διαμορφώνει πιο ολοκληρωμένες προσωπικότητες, λόγω του ευρύτερου κύκλου μαθημάτων που προσφέρει και παρέχει τις ίδιες ευκαιρίες ανέλιξης και στα δύο φύλα χωρίς καμιά κοινωνική διάκριση.

4. Ποια είναι, σύμφωνα με τον Πρωταγόρα, τα τρία βασικά είδη αγωγής;

Οικογένεια, σχολείο, πολιτεία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΣΤ

1. Τι απάντηση δίνει ο Πρωταγόρας στο Σωκράτη για την απορία που εκείνος εξέφρασε στο κεφάλαιο Η για το πώς συμβαίνει τα παιδιά εξαίρετων πολιτών να γίνονται ασημαντα;

Ο Πρωταγόρας απαντά στην παραπάνω απορία του Σωκράτη με μια επιχειρηματολογία αδύναμη και καθόλου λογική. Ξεκινά παίρνοντας και πάλι ως δεδομένο [σόφισμα λήψεως του αιτουμένου] ότι υπάρχει αλλά και διδάσκεται η πολιτική αρετή. Αυτή τη θέση όμως ο Πρωταγόρας δεν την έχει ακόμα αποδείξει. Εντούτοις υποστηρίζει ότι όλοι οι αγαθοί άνδρες διδάσκουν στα παιδιά τους την πολιτική αρετή, αλλά δεν είναι σίγουρο ότι έχουν όλοι την ίδια επιτυχία, καθώς σπουδαίο ρόλο στην απόκτηση της αρετής διαδραματίζει, όχι μόνο η διδασκαλία της, αλλά και η φυσική προδιάθεση [γονίδια, ταλέντο] και ο εθισμός σ' αυτή [δηλ. το να έχεις στο περιβάλλον σου την αρετή και να συνηθίσεις να συμπεριφέρεσαι και ο ίδιος κατ' αυτό τον τρόπο].

2. Να παρουσιάσετε και να κρίνετε τα επιχειρήματα που χρησιμοποιεί ο Πρωταγόρας για να αποδείξει ότι η αρετή είναι διδακτή.

Υποστηρίζει ότι όλοι οι αγαθοί άνδρες [πολιτικοί, κυρίως] διδάσκουν στα παιδιά τους την πολιτική αρετή, αλλά δεν είναι σίγουρο ότι έχουν όλοι την ίδια επιτυχία, καθώς σπουδαίο ρόλο στην απόκτηση της αρετής διαδραματίζει, όχι μόνο η διδασκαλία της, αλλά και η φυσική προδιάθεση [γονίδια, ταλέντο] και ο εθισμός σ' αυτή [δηλ. το να έχεις στο περιβάλλον σου την αρετή και να συνηθίσεις να συμπεριφέρεσαι και ο ίδιος κατ' αυτό τον τρόπο]. Τα επιχειρήματα του Πρωταγόρα είναι πρώτα απ' όλα υποθετικά. Είναι ελλιπή, αδύνατα και βασισμένα είτε πάνω στις δικές του απόψεις είτε πάνω στη γνώμη των πολλών. Θεωρεί ότι η αρετή είναι κάτι το σχετικό σε αντίθεση με το Σωκράτη που θεωρούσε την αρετή το απόλυτο αγαθό. Εμφανίζεται ακόμα να λέγει ότι όλοι είναι διδάσκαλοι της αρετής, άρα υποτιμά το επάγγελμα και τη διδασκαλία του αφού, αν όλοι είναι δάσκαλοι της αρετής, τότε ποια η δική του δουλειά; Γενικά, ο Πρωταγόρας μακρηγορεί, απομακρύνεται από το αρχικό αντικείμενο της συζήτησης και η επιχειρηματολογία του δεν είναι καθόλου αξιόπιστη.

3. Χαρακτηρίστε τον Πρωταγόρα από το σημείο εκείνο στο οποίο ο ίδιος αναφέρεται στο άτομό του.

Υπερβολικά μεγάλη ιδέα για τον εαυτό του [...υπερέχω στην αρετή και μπορώ να καθοδηγώ τους άλλους με ξεχωριστό τρόπο..., ...αξίζω την αμοιβή που παίρνω...]
Υπερβολική αυτοπεποίθηση [...οι μαθητές μου με πληρώνουν αφού συμπληρώσουν τον κύκλο μαθημάτων τους
⇒ επομένως είναι σίγουρος ότι αυτοί θα είναι ευχαριστημένοι, ...αν οι μαθητές διστάζουν να καταβάλουν το ποσό, τότε αφού πάρουν όρκο σε ναό για την αξία των μαθημάτων τότε πληρώνουν... ⇒ τα μαθήματά του είναι «ευλογημένα» και αξία να κριθούν από τους θεούς].

4. Να συγκεντρώσετε τα κυριότερα επιχειρήματα που χρησιμοποίησε ο Πρωταγόρας από το κεφάλαιο ΙΑ μέχρι και το ΙΣΤ για να αντικρούσει το Σωκράτη.

Για το πρώτο επιχείρημα του Σωκράτη.
ότι δηλαδή όλοι συμμετέχουν στην εκκλησία του δήμου δίνοντας συμβουλές.
ο Πρωταγόρας απαντά με τέσσερα συνολικά επιχειρήματα.

❶ Μύθος Προμηθέα ☞ η αιδώς και η δίκη δόθηκαν σε όλους τους ανθρώπους από το Δία, αλλά μόνο ως δυνατότητα. Την υποχρέωση να αποκτήσουν αυτά τα δύο στοιχεία [που μαζί ορίζουν την «αρετή»] έχουν εξίσου όλοι οι άνθρωποι μέσω άσκησης και διδασκαλίας.
{κεφ. ΙΑ – ΙΒ}

❷ Επειδή είναι υποχρέωση όλων να μετέχουν στην αρετή [σύμφωνα με διαταγή του Δία] ακόμα και οι μη ενάρετοι ισχυρίζονται ότι είναι ενάρετοι αλλιώς τιμωρούνται.
{κεφ. ΙΒ}

❸ Όσοι έχουν φυσικά ελαττώματα [κυρίως σωματικές δυσκολίες και αναπηρίες] δε θεωρούνται υπεύθυνοι γι' αυτά, αλλά για ελαττώματα όπως κακία, έλλειψη αρετής κ.λπ. θεωρούνται υπεύθυνοι, καταδιώκονται γι' αυτά επειδή οι άνθρωποι πιστεύουν ότι αυτά τα ελαττώματα μπορούν να αλλάξουν μέσω διδασκαλίας.
{κεφ. ΙΓ}

❹ Οι ποινές επιβάλλονται για παραδειγματισμό, άρα το να βελτιωθεί κανείς και να γίνει ενάρετος είναι αποτέλεσμα ειδικής αγωγής και διδασκαλίας.
{κεφ. ΙΓ}

Για το δεύτερο επιχείρημα του Σωκράτη.
ότι δηλαδή τα παιδιά σημαντικών ανδρών δεν έχουν την αρετή των γονιών τους.
ο Πρωταγόρας απαντά με τρία συνολικά επιχειρήματα.

❶ Δεν αληθεύει ότι οι γονείς δε διδάσκουν την αρετή στα παιδιά τους. Αντίθετα, τη διδάσκουν γιατί γνωρίζουν ότι όποιος δεν την έχει υφίσταται συνέπειες και τιμωρίες.
{κεφ. ΙΔ}

❷ Το ενδιαφέρον της οικογένειας αλλά και της πολιτείας για την αγωγή και τη διδασκαλία των παιδιών αποδεικνύει τη δυνατότητα διδασκαλίας της αρετής.
{κεφ. ΙΕ}

❸ Δεν μπορεί να γίνει αντιληπτή η επίδραση της διδασκαλίας της αρετής στα παιδιά των ενάρετων ανδρών, γιατί δεν έτυχε αυτά τα παιδιά να συγκριθούν με εντελώς απολίτιστα και μη ενάρετα άτομα.
{κεφ. ΙΣΤ}

ΓΕΝΙΚΕΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΕΝΟΤΗΤΑ Ζ - ΙΣΤ

1. Αναφερθείτε σύντομα στα τρία στάδια της εξέλιξης του ανθρώπου, όπως τα παρουσιάζει ο μύθος του Πρωταγόρα.

❶ **Στάδιο Επιμηθέα** ☞ άνθρωπος γυμνός, ανυπόδητος, άστρωτος, άοπλος
☞ πρόβλημα επιβίωσης

❷ **Επέμβαση Προμηθέα** ☞ χαρίζει στον άνθρωπο την έντεχνη σοφία συν πυρί [τεχνικές γνώσεις]
☞ ο άνθρωπος δημιουργεί γλώσσα, θρησκεία
☞ ικανοποιεί τις υλικές του ανάγκες [σπίτι, ρούχα, τροφή κ.λπ.]

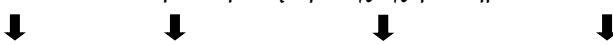
	☞ δαμάζει τη φύση
	☞ επιβιώνει ως άτομο
	☞ εξακολουθεί να κινδυνεύει από τα θηρία [δεν κατέχει την πολεμική τέχνη αφού αυτή είναι συνδεδεμένη με την πολιτική τέχνη]
	☞ δεν έχει ακόμα την πολιτική τέχνη για να επιβιώσει και να προοδεύσει σε ένα κοινωνικό σύνολο
❸ Επέμβαση Δία	☞ δωρίζει στον άνθρωπο την αιδώ [σεβασμό] και τη δίκη [δικαιοσύνη]
	☞ ο άνθρωπος αποκτά την πολιτική τέχνη
	☞ συγκροτεί πολιτείες και φτιάχνει κοινωνικούς νόμους και θεσμούς.
	☞ κοινωνική, πολιτική και πολιτιστική πρόοδος

2. Ο μύθος απηχεί τις θέσεις που υποστηρίζει η επιστήμη της ανθρωπολογίας ή είναι αντίθετος με αυτές; [πρόοδος ή οπισθοδρόμηση;]

Ο μύθος του Πρωταγόρα δίνει ένα καθαρά αισιόδοξο μήνυμα που είναι απόλυτα σύμφωνο με τις αρχές της ανθρωπολογίας. Ο άνθρωπος προχωρά πάντα μπροστά, με όλη την ευφύια και την εξυπνάδα του και με όλες τις δυνάμεις που είτε διαθέτει είτε επινοεί, και ποτέ προς τα πίσω [όπως υποστήριζε η παράδοση με τη φωνή του Ησίοδου στο έργο του «Έργα και Ημέραι»].

3. Ποιο νόημα δίνει στην ποινή ο Πρωταγόρας; Το ίδιο νόημα δίνουμε και σήμερα;

Ο Πρωταγόρας δεν πιστεύει ότι η ποινή έχει χαρακτήρα εκδικητικό [ανταπόδοση στο αδίκημα που διέπραξε κάποιος]. Αντίθετα πιστεύει ότι η ποινή – τιμωρία έχει χαρακτήρα προληπτικό - αποτρεπτικό, διότι αν κάποιος γνωρίζει εκ των προτέρων την τιμωρία που θα του επιβληθεί, είναι πιθανό να μην προβεί στο αδίκημα. Υποστηρίζει ακόμα ότι η ποινή – τιμωρία έχει και σωφρονιστικό χαρακτήρα, αφού λειτουργεί ως μέσο ηθικής βελτίωσης αυτού που έχει ήδη διαπράξει το αδίκημα. Όταν, δηλαδή, κάποιος τιμωρείται για κάτι κακό που διέπραξε τότε το πιο πιθανό είναι ότι δεν θα προβεί ξανά στο ίδιο αδίκημα, άρα βελτιώνεται ως άνθρωπος. Επίσης η παρουσία της ποινής σε μια κοινωνία λειτουργεί και ως παραδειγματισμός των άλλων ανθρώπων που ενδεχομένως θα σκέφτονταν να διαπράξουν αδίκημα. Βλέποντας όμως άλλους να τιμωρούνται, τότε παραδειγματίζονται.

Γενικά η ποινή – τιμωρία έχει χαρακτήρα

 προληπτικό – αποτρεπτικό – σωφρονιστικό – παραδειγματικό

Το νόημα που δίνεται σήμερα στην ποινή είναι περίπου το ίδιο, αν αναλογιστούμε τα σωφρονιστικά ιδρύματα που υπάρχουν, αλλά και τα διάφορα άλλα μέσα που χρησιμοποιούνται για να βελτιωθεί ηθικά το άτομο και όχι απλά για να τιμωρηθεί ή να του ανταποδοθεί η ζημιά που έχει προξενήσει σε κάποιο άλλο άτομο ή στην ίδια την πολιτεία. Σε χώρες επίσης, όπως η Αμερική, όπου γίνεται χρήση της θανατικής ποινής, παρατηρείται μια σκεπτικιστική τάση για το αν θα πρέπει αυτό το μέσο ποινής να συνεχίσει να υφίσταται.

Οι ιδέες λοιπόν του Πρωταγόρα, όσον αφορά στη λειτουργία της ποινής, είναι προοδευτικές [για την εποχή του] και επαναστατικές.

4. Ο ισχυρισμός ότι «είναι ανάγκη να μετέχουν όλη στην πολιτική αρετή, αν πρόκειται να υπάρξει πόλη» ενέχει αλήθεια; Δικαιολογήστε την απάντησή σας.

Σαφώς η καθολική συμμετοχή των ανθρώπων σε μια κοινωνία είναι απαραίτητη, αφού οι αποφάσεις που

λαμβάνονται από την εκάστοτε «άρχουσα τάξη» αφορούν όχι μόνο την ίδια αλλά το σύνολο των ανθρώπων που την απαρτίζουν. Επομένως η μη ανάμειξη κάποιου στα κοινά εγκυμονεί τον κίνδυνο να ληφθούν αποφάσεις που δε θα συμφέρουν ή δε θα ικανοποιούν τον ίδιο, αλλά αντίθετα να αντιστρατεύονται τις ανάγκες και τα δικαιώματά του.

Η συμμετοχή του πολίτη στα όργανα του δημοκρατικού συστήματος αποτελεί την υπέρτατη ηθική του αξία αλλά και τη δικαιολογία της ύπαρξής του σε μια ευνομούμενη πολιτεία.

5. Ποια η δική σας εκτίμηση για τη ρήση του Πρωταγόρα; Τη θεωρείτε ικανοποιητική και πειστική; Δικαιολογήστε την απάντησή σας.

Οι απαντήσεις που δίνει ο Πρωταγόρας στο Σωκράτη μέσ' από το μονόλογό του [ρήσις του Πρωταγόρα] αν και παρουσιάζουν πολλά θετικά στοιχεία και δίνουν κάποιες αλήθειες, εντούτοις αποδεικνύουν σε αρκετά μεγάλο βαθμό μερικές από τις αδυναμίες του πνεύματος και της γενικότερης φιλοσοφίας του σοφιστικού κινήματος και καθιστούν τη ρήση του Πρωταγόρα ελλιπή σε αποδεικτικά επιχειρήματα, η οποία στην ουσία δεν απαντά στα ερωτήματα του συνομιλητή του, Σωκράτη.

Ο Πρωταγόρας καταφεύγει πολύ συχνά στο σόφισμα *λήψεως του αιτουμένου* χρησιμοποιώντας αρχές που δεν τις έχει ακόμα αποδείξει, επομένως τα περισσότερα επιχειρήματά του είναι υποθετικά και στηρίζονται στην άκριτη και αθεμελίωτη γνώμη των πολλών, κάτι που συνεπάγεται ότι η αρετή αλλάζει ανάλογα με τα ήθη και την παράδοση που επικρατεί σε μια πολιτεία [☞ κοινωνιολογικός σχετικισμός].

Υποστηρίζει ότι η αρετή «συμφέρει στον καθένα», άρα ο τρόπος σκέψης του είναι καθαρά **χρησιμοθηρικός**. Στοχεύει, δηλαδή στο συμφέρον του καθενός ξεχωριστά σε αντίθεση με το Σωκράτη που πίστευε στην καθολικά ηθική ποιότητα της αρετής.

Επιπρόσθετα, ο Πρωταγόρας ισχυρίζεται ότι όλοι μπορούν να διδάξουν την αρετή, κάτι που αντιστρατεύεται την ιδιότητα του ιδίου ως δασκάλου της αρετής.

Εξάλλου, τι αρετή είναι αυτή που μπορεί να τη διδάξει ο καθένας από πόλη σε πόλη όπου τα ήθη και οι κοινωνικές αντιλήψεις είναι διαφορετικές;

Με τη μακρολογία του, εντούτοις, ο Πρωταγόρας καταφέρνει να «ξεγλιστρήσει» με μαεστρία από τις προηγούμενες ερωτήσεις του Σωκράτη και να κερδίσει τη «μάχη των εντυπώσεων» μπροστά στους φιλοξενούμενους του Καλλία.

ΓΕΝΙΚΕΣ ΔΙΑΠΙΣΤΩΣΕΙΣ

Σωκρατική παιδεία	Σοφιστική παιδεία
• Ειρωνεία [προσποιητή άγνοια] • Διαλεκτικός έλεγχος • Αντικειμενικότητα • Επαγρύπνηση του δασκάλου για την ποιότητα του αγαθού	▪ Επιδεικτικότητα ▪ Μακρηγορία ▪ Υποκειμενικότητα ▪ Εφησυχασμός του δασκάλου με την παροχή κοινωνικών δεδομένων

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΕΞΕΤΑΣΤΙΚΩΝ ΔΟΚΙΜΙΩΝ

1. Να διαχωρίσετε τα σύμφυτα και επίκτητα γνωρίσματα και τη διαφορετική αντιμετώπισή τους εκ μέρους της κοινωνίας. Αναφέροντας αυτά τα επιχειρήματα τι προσπαθεί να επιτύχει ο Πρωταγόρας αναφορικά με το διδακτό της αρετής;

[Ενιαίες 2002 – 2003, Α']

Γιατί για όσα κακά πιστεύουν οι άνθρωποι, ο ένας για τον άλλον, ότι τα έχουν από τη φύση ή από τύχη, κανείς ούτε θυμώνει ούτε συμβουλεύει ούτε διδάσκει ούτε τιμωρεί όσους τα έχουν, για να πάψουν να είναι τέτοιοι, αλλά τους λυπούνται· στους άσχημους λόγου χάρη, τους κοντούς ή αδύνατους, ποιος είναι τόσο ανόητος ώστε να επιχειρεί να τους κάνει κάτι από αυτά που είπα; Γιατί ξέρουν, νομίζω, ότι από την φύση και την τύχη έρχονται στους ανθρώπους οι καλές αυτές ιδιότητες και οι αντίθετές τους· όσα αγαθά όμως νομίζουν ότι τα αποκτούν οι άνθρωποι από επιμέλεια, άσκηση και διδασκαλία, όταν κανείς δεν τα έχει, αλλά έχει τα αντίθετά τους κακά, για αυτά είναι που έχουμε και τους θυμούς και τις τιμωρίες και τις παραινήσεις.

Απάντηση

Κατά τον Πρωταγόρα τα προτερήματα και ελαττώματα των ανθρώπων χωρίζονται σε δύο βασικές κατηγορίες: τα σύμφυτα [αυτά με τα οποία γεννιέται κανείς] και τα επίκτητα [αυτά που αποκτά κανείς κατά τη διάρκεια της ζωής του].

Για τα σύμφυτα ☞ οι άνθρωποι δεν πρέπει να επαινούν αλλά ούτε και να σχολιάζουν αρνητικά κάποιον για τα σύμφυτα προτερήματα ή ελαττώματα που διαθέτει [κοντός, άσχημος, δύσμορφος, όμορφος, ψηλός, αδύνατος κ.λπ] γιατί δεν φέρει για αυτά καμιά απολύτως ευθύνη. Αντίθετα οφείλει να λυπάται κανείς τα άτομα με σύμφυτα ελαττώματα γιατί δεν μπορεί να κάνει τίποτα για να τα αλλάξει, και από την άλλη δε χρειάζεται να επαινεί κάποιος αυτόν που έχει πολλά σύμφυτα προτερήματα αφού αυτά είναι καθαρά προϊόν τύχης.

Για τα επίκτητα ☞ τα προτερήματα που αποκτούνται κατά τη διάρκεια της ζωής του ανθρώπου [αρετή, ευσέβεια, σωφροσύνη, δικαιοσύνη κ.λπ] και είναι προϊόντα μάθησης, άσκησης και διδασκαλίας, όταν κανείς δεν τα έχει οι άνθρωποι τον παραινούν, τον συμβουλεύουν ή θυμώνουν με αυτόν. Όταν έχει όλα τα αντίστοιχα ελαττώματα [ασέβεια, αφροσύνη, αδικία κ.λπ], ο καθένας τότε θυμώνει με αυτόν και προσπαθεί με διάφορα μέσα [συμβουλές, τιμωρίες κ.λπ] να τον νουθετήσει και να τον φέρει στον ίσιο δρόμο. Αυτό συμβαίνει γιατί οι άνθρωποι πιστεύουν ότι τα παραπάνω στοιχεία [αρετή, ευσέβεια, σωφροσύνη, δικαιοσύνη κ.λπ] είναι προϊόντα μάθησης, άσκησης και διδασκαλίας και ο καθένας οφείλει να τα αποκτά.

Επομένως, σύμφωνα με αυτή τη θεωρία,
ο Πρωταγόρας «αποδεικνύει» ότι η αρετή διδάσκεται.

2. Ποια ήσαν τα κυριότερα χαρακτηριστικά της σοφιστικής και ποιοι οι κυριότεροι εκπρόσωποί της;

[Ενιαίες, 2002 – 2003, Β']

Απάντηση

☞ Αντικείμενό της ο άνθρωπος και τα δημιουργήματα της κοινωνικής του συμβίωσης: τα διάφορα στοιχεία του πολιτισμού, η γλώσσα, οι θρησκείες, οι τέχνες, τα ήθη, τα πολιτεύματα.

☞ Αμφισβητούνται κριτικά ή επικριτικά όλοι οι θεσμοί, οι διατάξεις, οι νομοθεσίες και τα κοινωνικά σχήματα.

☞ Κεντρικό ερώτημα της σοφιστικής : όλες οι διατάξεις, θεσμοί, νομοθεσίες κ.λπ., στηρίζονται στη φύση και εναρμονίζονται μαζί της ή μήπως είναι προϊόντα συμφωνίας των ανθρώπων μεταξύ τους, αποτελέσματα σύμβασης, που επιδέχονται κριτική, επομένως αλλαγή και βελτίωση; ➤ θεμελιώδης διάκριση ανάμεσα στο φυσικό (φύσει) και συμβατικό (νόμω).

Κυριότεροι εκπρόσωποι: Γοργίας, Πρωταγόρας, Ιππίας, Πρόδικος, Λυκόφρων κ.λπ.

3. α) Με ποια παραδείγματα μέσα από το παρακάτω απόσπασμα φαίνεται να υποστηρίζει ο Σωκράτης ότι η αρετή δεν είναι διδακτή;
β) Εξηγήστε γιατί ο Σωκράτης υποστηρίζει αυτή τη θέση.

[Ενιαίες, 2001 –2002, Α']

Όταν όμως οι Αθηναίοι πρόκειται να σκεφτούν για όσα αναφέρονται στη διακυβέρνηση γενικά της πόλεως, όμοια τότε σηκώνεται και τους δίνει τη γνώμη του και οικοδόμος και χαλκιάς και σκυτοτόμος, έμπορος και ναυτικός, πλούσιος και φτωχός, ευγενής και άνθρωπος του λαού, και κανείς δεν τους μαλώνει γι' αυτό, όπως τους πριν, ότι χωρίς πουθενά να σπουδάσει, και ενώ δεν είχε δάσκαλο να τον διδάξει, σηκώνεται και θέλει να δίνει γνώμη· γιατί είναι φανερό, πως αυτό δεν το νομίζουν διδακτό. Και μη νομίζεις ότι μόνο στις δημόσιες υποθέσεις είναι έτσι· και στην ιδιωτική τους ζωή οι περισσότεροι ικανοί και άριστοι πολίτες μας δεν μπορούν να μεταδώσουν σε άλλους την αρετή ακριβώς που έχουν οι ίδιοι· να κι ο Περικλής, ο πατέρας τούτων δω των νεανίσκων, σε όσα ήταν δουλειά δασκάλων σπούδασε τα παιδιά του όμορφα και καλά, όσο για είναι όμως που ο ίδιος ξέρει και έχει, σ' αυτά ούτε ο ίδιος τους εκπαιδεύει ούτε τους παραδίνει σε άλλον να τους μορφώσει, αλλά μόνοι τους τριγυρίζουν εδώ κι εκεί και βόσκουν σαν τα ζώα που τ' αφήνουν ελεύθερα, ίσως και συναντήσουν κάπου τυχαία την αρετή. Ακόμη να, και τον Κλεινία, το μικρότερο αδελφό τούτου εδώ του Αλκιβιάδη, που ο ίδιος ο Περικλής τον επιτροπεύει, επειδή φοβήθηκε γι' αυτόν μήπως δα τον χαλάσει ο Αλκιβιάδης, τον χώρισε από τούτον και παραδίνοντάς τον στον Αρίφωνα τον μόρφωνε· πριν όμως περάσουν έξι μήνες του τον έστειλε πίσω ο Αρίφρων, γιατί δεν μπορούσε να τον ωφελήσει. Και άλλους πολλούς μπορώ να σου αναφέρω, που ενώ οι ίδιοι ήταν άνθρωπο με αξία, ποτέ τους κανένα δεν έκαμαν καλύτερο άνθρωπο ούτε δικό τους ούτε ξένο. Εγώ λοιπόν, Πρωταγόρα, έχοντας αυτά υπόψη μου δε νομίζω ότι η αρετή είναι διδακτή· μα επειδή σε ακούω να λες αυτά τα πράγματα, λυγίζω και φαντάζομαι πως κάτι σωστό λέγεις, γιατί πιστεύω πως εσένα σε δίδαξε πολλά η πείρα, ότι πολλά έχεις μάθει από σπουδές και πολλά άλλα μόνος σου έχεις ανακαλύψει. Αν μπορείς λοιπόν να μας δείξεις καθαρότερα ότι η αρετή είναι διδακτή, μη μας το αρνηθείς, απόδειξέ μας το.

Απάντηση

- ❶ Όταν οι Αθηναίοι συζητούν στην Εκκλησία του δήμου για τεχνικά ζητήματα [ναυπηγική, οικοδομική κ.λπ], καλούν τους αντίστοιχους τεχνικούς να δώσουν τη συμβουλή τους και δεν επιτρέπουν σε οποιοδήποτε που δεν κατέχει αυτές τις γνώσεις να μιλήσει. Επομένως, προφανώς πιστεύουν ότι οι τεχνικές γνώσεις διδάσκονται και δεν μπορεί ο οποιοσδήποτε, που δεν τις έχει διδαχθεί, να δίνει συμβουλές. Αντίθετα, όταν πρόκειται να συζητήσουν για θέματα που αφορούν γενικά τη διακυβέρνηση της πόλης, οι Αθηναίοι επιτρέπουν σε οποιοδήποτε, πλούσιο, φτωχό, ναυτικό, στρατιωτικό, οικοδόμο, χαλκιά κ.λπ να δώσει συμβουλές και κανείς δε δυσανασχετεί γι αυτό, προφανώς επειδή πιστεύουν ότι η πολιτική αρετή **δεν είναι διδακτή**, όλοι την κατέχουν σε κάποιο βαθμό και επομένως οποιοσδήποτε μπορεί να δώσει τη γνώμη του για θέματα που αφορούν γενικά στην πόλη.
- ❷ Επιφανείς Αθηναίοι άνδρες σε ο, τι μπορούσαν να μορφώσουν τα παιδιά τους [σχολείο, πρακτικής φύσεως θέματα] το πέτυχαν. Σε ο, τι αφορούσε όμως στην αρετή και το ήθος, αν και οι ίδιοι ήταν ενάρετοι και γνωστοί για το ήθος τους [π.χ. Περικλής], δεν κατάφεραν να τα μεταφέρουν στα παιδιά τους. Προσπάθησαν μέσω άλλων δασκάλων να διδάξουν τα στοιχεία αυτά στα παιδιά τους αλλά οι προσπάθειες αποδείχθηκαν μάταιες.

Ο Σωκράτης αν και πίστευε ότι η αρετή διδάσκεται, παρουσιάζεται εδώ να διαφωνεί για τους εξής λόγους:

- ❶ Ο Σωκράτης συχνά προσποιούνταν το αντίθετο από αυτό που πραγματικά πίστευε με σκοπό να αναγκάσει το συνομιλήτή του – μέσα από διάλογο πάντοτε – να παραδεχτεί τις δικές του αλήθειες ☞ σωκρατική ειρωνεία.
- ❷ Αν ο Σωκράτης και ο Πρωταγόρας υποστήριζαν τις ίδιες απόψεις, τότε δε θα υπήρχε λόγος να γίνεται αυτός ο διάλογος και έτσι ο Πλάτωνας δε θα είχε την ευκαιρία να παρουσιάσει τη σύγκρουση ανάμεσα στο σωκρατικό και το σοφιστικό τρόπο σκέψης για ένα θέμα τόσο σοβαρό όπως η αρετή και θα έχανε επομένως τη μοναδική ευκαιρία να μειώσει γενικά το σοφιστικό κίνημα μέσω του κυριότερου εκπροσώπου του, του Πρωταγόρα [αφού στόχος του, γράφοντας το διάλογο αυτό, ήταν να εξυψώσει το Σωκράτη και τις

αρχές της φιλοσοφίας του και να υποτιμήσει τις ιδέες και τον τρόπο διδασκαλίας των σοφιστών].

❸ Μέσα από διαλόγους ανθρώπων που εκπροσωπούν διαφορετικές «σχολές» σκέψης και υποστηρίζουν αντίθετες απόψεις, ένας διάλογος είναι πάντα ο ασφαλέστερος τρόπος να «ελέγξει» κανείς τον τρόπο στοχασμού της κάθε «σχολής» και να επιλέξει τη φιλοσοφία που του ταιριάζει. Αυτό θα είχε και στο μυαλό του ο Πλάτων όταν έβαζε το Σωκράτη να υπερασπίζεται αυτές τις απόψεις στο διάλογο αυτό.

4. Σε τι διαφέρει η διδασκαλία του Πρωταγόρα, σύμφωνα με τους ισχυρισμούς του στο πιο κάτω απόσπασμα, από τη διδασκαλία των άλλων σοφιστών;

[Ενιαίες, 2000–2001, Α']

- Και ο Πρωταγόρας, όταν άκουσε αυτά: Και συ, είπε, Σωκράτη, κάνεις την ερώτηση που πρέπει κι εγώ με χαρά απαντώ σε κείνους που σωστά ρωτούν. Ο Ιπποκράτης λοιπόν δε θα πάθει ερχόμενος κοντά μου ό, τι θα πάθαινε αν πήγαινε σε κανέναν άλλο σοφιστή· οι άλλοι, αλήθεια, βλάπτουν τους νέους· γιατί ενώ οι νέοι κοιτάζουν πώς να ξεφύγουν από τις ειδικές τεχνικές γνώσεις, τούτοι πάλι πίσω τους φέρνουν και τους ρίχνουν σ' αυτές, διδάσκοντάς τους τους λογαριασμούς και την αστρονομία και τη γεωμετρία και τη μουσική –την ώρα που έλεγε αυτά γύρισε το βλέμμα του στον Ιππία· ενώ κοντά μου θα μάθει μόνο αυτό για το οποίο ήλθε. Κι αυτό που διδάσκω είναι η σωφροσύνη για τα δικά του, πώς θα γίνει ικανότατος να την κατευθύνει και με τις πράξεις και με τους λόγους του. – Άραγε, είπα εγώ, καταλαβαίνω τι λες; Δίνεις, αλήθεια την εντύπωση ότι εννοείς την πολιτική τέχνη και ότι υπόσχεσαι πως μορφώνεις καλούς πολίτες. –Αυτή ακριβώς είναι, είπε η υπόσχεση που δίνω.

Απάντηση

Ο Πρωταγόρας παρουσιάζεται να είναι καλύτερος από όλους τους υπολοίπους σοφιστές γιατί το αντικείμενο διδασκαλίας του διαφέρει· δεν ασχολείται με τεχνικής φύσεως θέματα που, ούτως ή άλλως τα παιδιά τα διδάσκονταν και στο σχολείο [γεωμετρία, μαθηματικά, αστρονομία κλπ.], αλλά με τα ανθρώπινα. Προσπαθούσε να διδάξει τη σωφροσύνη, να μορφώσει καλούς πολίτες για να γίνουν χρήσιμοι στη ζωή τους, στα λόγια και τις πράξεις.

5. Σε τι εξυπηρετεί το διάλογο η δήλωση του Σωκράτη, στο πιο κάτω απόσπασμα, ότι πιστεύει πως η αρετή δεν είναι διδακτή;

[Ενιαίες, 2000–2001, Α']

-Αλήθεια, είπα εγώ, όμορφη επινόηση έκαμες, αν βέβαια την έχεις κάμει κτήμα σου. Μιλώ έτσι γιατί θα πω σε σένα εκείνα ακριβώς που σκέπτομαι. Αυτό το πράγμα, Πρωταγόρα, εγώ δεν πιστεύω ότι είναι διδακτό, την ώρα όμως που εσύ βεβαιώνεις το αντίθετο, δεν μπορώ να δυσπιστώ. Είναι όμως σωστό να πω τι με κάνει να νομίζω ότι αυτό το πράγμα δεν είναι διδακτό κι ούτε μπορούν άνθρωποι να το διαμορφώσουν σε άλλους ανθρώπους.

Απάντηση

Ο Σωκράτης αν και πίστευε ότι η αρετή διδάσκεται, παρουσιάζεται εδώ να διαφωνεί για τους εξής λόγους:

❶ Ο Σωκράτης συχνά προσποιούνταν το αντίθετο από αυτό που πραγματικά πίστευε με σκοπό να αναγκάσει το συνομιλητή του – μέσα από διάλογο πάντοτε – να παραδεχτεί τις δικές του αλήθειες ☞ σωκρατική ειρωνεία. Εδώ συγκεκριμένα ο Σωκράτης προκαλεί τον Πρωταγόρα να συνεχίζουν τη συζήτηση για να αποδειχτεί η αδυναμία του να συζητήσει πάνω σε βάσεις διαλόγου.

❷ Αν ο Σωκράτης και ο Πρωταγόρας υποστήριζαν τις ίδιες απόψεις, τότε δε θα υπήρχε λόγος να γίνεται αυτός ο διάλογος και έτσι ο Πλάτωνας δε θα είχε την ευκαιρία να παρουσιάσει τη σύγκρουση ανάμεσα στο σωκρατικό και το σοφιστικό τρόπο σκέψης για ένα θέμα τόσο σοβαρό όπως η αρετή και θα έχανε επομένως τη μοναδική ευκαιρία να μειώσει γενικά το σοφιστικό κίνημα μέσω του κυριότερου εκπροσώπου του, του Πρωταγόρα [αφού στόχος του, γράφοντας το διάλογο αυτό, ήταν να εξυνώσσει το Σωκράτη και τις αρχές της φιλοσοφίας του και να υποτιμήσει τις ιδέες και τον τρόπο διδασκαλίας των σοφιστών].

❶ Μέσα από διαλόγους ανθρώπων που εκπροσωπούν διαφορετικές «σχολές» σκέψης και υποστηρίζουν αντίθετες απόψεις, ένας διάλογος είναι πάντα ο ασφαλέστερος τρόπος να «ελέγξει» κανείς τον τρόπο στοχασμού της κάθε «σχολής» και να επιλέξει τη φιλοσοφία που του ταιριάζει. Αυτό θα είχε και στο μυαλό του ο Πλάτων όταν έβαζε το Σωκράτη να υπερασπίζεται αυτές τις απόψεις στο διάλογο αυτό.

6. Ποιος είναι ο ρόλος της δίκης και της αιδούς σε μια κοινωνία, κατά τον Πρωταγόρα;

[Ενιαίες, 2000–2001, Β΄]

[Ενιαίες, 1998–1999, Β΄]

[Ενιαίες, 1992–1993, Α΄]

Απάντηση

Ο Πρωταγόρας μέσ' από το μύθο άφησε να γίνει αντιληπτό ότι οι άνθρωποι, πριν αποκτήσουν την αιδώ και τη δίκη, κατάφεραν να δαμάσουν τη φύση και να επιβιώσουν, επινόησαν διάφορα μέσα για την εξασφάλιση μιας πιο εύκολης διαβίωσης αλλά αντιμετώπιζαν τον κίνδυνο αφανισμού από τα άγρια θηρία. Δοκίμασαν λοιπόν να φτιάξουν πόλεις για να ζήσουν μαζί σε μια προσπάθεια να αντιμετωπίσουν από κοινού τους κινδύνους. Λόγω, της απουσίας όμως στοιχείων, όπως η αιδώς και η δίκη, οι άνθρωποι αδικούσαν ο ένας τον άλλον και έτσι μέσ' από καβγάδες οδηγούνταν και πάλι στον αφανισμό. Η απονομή της αιδούς και της δίκης επέτρεψε στο ανθρώπινο γένος να φτιάξει με επιτυχία πολιτείες, να έχει αρμονική συμβίωση και γενικότερα να προοδεύσει και να φτιάξει πολιτισμό. Σεβόμενοι ο ένας τον άλλο οι άνθρωποι κατάφεραν να ξεπεράσουν τον ατομισμό τους και να προχωρήσουν στη δημιουργία νόμων που προστάτευε τα δικαιώματά τους. Μέσω, επομένως, της ειρηνικής συμβίωσης οι άνθρωποι μπόρεσαν να δημιουργήσουν αλλά και να μεγαλοουργήσουν, αφού όλα τα αγαθά και τα επιτεύγματα στον κόσμο προέρχονται από την αρμονική και ειρηνική συμβίωση.

7. Πώς μέσα από το πιο κάτω κείμενο προσπαθεί ο Πρωταγόρας να αποδείξει το διδακτό της αρετής;

[Ενιαίες, 1999–2000, Α΄]

Όσο για το ζήτημα λοιπόν ότι εύλογα δέχονται οι Αθηναίοι κάθε άνδρα σύμβουλο σ' αυτή την αρετή, γιατί πιστεύουν ότι καθένας μετέχει σ' αυτήν, αυτά λέγω. Ότι όμως δεν πιστεύουν ότι η αρετή έρχεται από τη φύση ούτε από τύχη, αλλά διδάσκεται και τη φτάνει, όποιος τη φτάνει, με την επιμελεία του, αυτό ύστερα από το πρώτο θέμα θα προσπαθήσω να σου αποδείξω. Γιατί για όσα κακά πιστεύουν οι άνθρωποι, ένας για τον άλλο, ότι τα έχουν από τη φύση, ή από τύχη, κανείς ούτε θυμώνει ούτε συμβουλεύει ούτε διδάσκει ούτε τιμωρεί όσους τα έχουν, για να πάντων να είναι τέτοιοι, αλλά τους λυπούνται· τους άσχημους, λόγου χάρη, τους κοντούς ή αδύνατους ποιος είναι τόσο ανόητος ώστε να επιχειρεί να τους κάμει κάτι απ' αυτά που είπα; Γιατί ξέρουν, νομίζω, ότι από τη φύση και την τύχη έρχονται στους ανθρώπους οι καλές αυτές ιδιότητες και οι αντίθετές τους· όσα αγαθά όμως νομίζουν ότι τα αποκτούν οι άνθρωποι από επιμέλεια, άσκηση και διδασκαλία, όταν κανείς δεν τα έχει, αλλά έχει τ' αντίθετά τους κακά, γι' αυτά είναι που έχουμε και τους θυμούς και τις τιμωρίες και τις παραινήσεις. Ένα από αυτά είναι η αδικία και η ασέβεια και με μια λέξη ό,τι είναι αντίθετο στην πολιτική αρετή· όπου λοιπόν καθένας θυμώνει με τον καθένα και τον νουθετεί, είναι φανερό πως αυτό γίνεται γιατί πιστεύουν ότι την αρετή αυτή την αποκτά κανείς με επιμέλεια και μάθηση.

Απάντηση

Κατά τον Πρωταγόρα τα προτερήματα και ελαττώματα των ανθρώπων χωρίζονται σε δύο βασικές κατηγορίες: τα σύμφυτα [αυτά με τα οποία γεννιέται κανείς] και τα επίκτητα [αυτά που αποκτά κανείς κατά τη διάρκεια της ζωής του].

Για τα σύμφυτα ➡ οι άνθρωποι δεν πρέπει να επαινούν αλλά ούτε και να σχολιάζουν αρνητικά κάποιον για τα σύμφυτα προτερήματα ή ελαττώματα που διαθέτει [κοντός, άσχημος, δύσμορφος, όμορφος, ψηλός, αδύνατος κ.λπ.]

γιατί δεν φέρει για αυτά καμιά απολύτως ευθύνη. Αντίθετα οφείλει να λυπάται κανείς τα άτομα με σύμφυτα ελαττώματα γιατί δεν μπορεί να κάνει τίποτα για να τα αλλάξει, και από την άλλη δε χρειάζεται να επαινεί κάποιος αυτόν που έχει πολλά σύμφυτα προτερήματα αφού αυτά είναι καθαρά προϊόν τύχης.

Για τα επίκτητα Θ τα προτερήματα που αποκτούνται κατά τη διάρκεια της ζωής του ανθρώπου [αρετή, ευσέβεια, σωφροσύνη, δικαιοσύνη κ.λπ] και είναι προϊόντα μάθησης, άσκησης και διδασκαλίας, όταν κανείς δεν τα έχει οι άνθρωποι τον παραινούν, τον συμβουλεύουν ή θυμώνουν με αυτόν. Όταν έχει όλα τα αντίστοιχα ελαττώματα [ασέβεια, αφροσύνη, αδικία κ.λπ], ο καθένας τότε θυμώνει με αυτόν και προσπαθεί με διάφορα μέσα [συμβουλές, τιμωρίες κ.λπ] να τον νουθετήσει και να τον φέρει στον ίδιο δρόμο. Αυτό συμβαίνει γιατί οι άνθρωποι πιστεύουν ότι τα παραπάνω στοιχεία [αρετή, ευσέβεια, σωφροσύνη, δικαιοσύνη κ.λπ] είναι προϊόντα μάθησης, άσκησης και διδασκαλίας και ο καθένας οφείλει να τα αποκτά.

**Επομένως, σύμφωνα με αυτή τη θεωρία,
ο Πρωταγόρας «αποδεικνύει» ότι η αρετή διδάσκεται.**

- 8. Ποιος είναι ο σκοπός του Πλάτωνα στον «Πρωταγόρα» αναφορικά με το διδακτό της αρετής; (έκταση μέχρι 10 γραμμές).**

[Ενviaίες, 1997–1998, Α']

Απάντηση

Σκοπός του Πλάτωνα στον «Πρωταγόρα» αναφορικά με το διδακτό της αρετής είναι να αποδείξει τη μεγάλη διάσταση απόψεων μεταξύ του Σωκράτη και των σοφιστών. Πέρα από το γεγονός ότι οι δύο συνομιλητές μιλούν για διαφορετικό είδος αρετής, ο Σωκράτης πίστευε ότι η αρετή είναι το μοναδικό και υπέρτατο αγαθό με καθολική σημασία, ίδια για όλους, ενώ οι σοφιστές, δια στόματος Πρωταγόρα, πίστευαν ότι η αρετή είναι κάτι το σχετικό αφού υπόκειται στα διαφορετικά ήθη και κοινωνικώς κρατούνται κάθε κοινωνίας και κάθε εποχής. Προσπαθεί, ακόμα ο Πλάτων, να δείξει και την αδυναμία των σοφιστών να ακολουθήσουν μια συζήτηση βασισμένη στο διάλογο και την εμμονή τους στην μακρηγορία που στόχο είχε την παραπλάνηση των ακροατών και την απομάκρυνσή τους από το αρχικό αντικείμενο της συζήτησης.

- 9. «Στον «Πρωταγόρα» του Πλάτωνα ο διάλογος αποτελεί μια δραματική αναμέτρηση της σωκρατικής με τη σοφιστική παιδεία». Εξηγήστε και σχολιάστε την πιο πάνω άποψη. (έκταση μέχρι 10 γραμμές).**

[Ενviaίες, 1997–1998, Β']

Απάντηση

Σκοπός του Πλάτωνα στον «Πρωταγόρα» αναφορικά με το διδακτό της αρετής είναι να αποδείξει τη μεγάλη διάσταση απόψεων μεταξύ του Σωκράτη και των σοφιστών. Μέσ' από το διάλογο των δύο πρωταγωνιστών ο Πλάτων αφήνει να φανεί η ανωτερότητα των απόψεων και της μεθόδου «διδασκαλίας» του Σωκράτη, ενώ αντίστοιχα δίνει όλες τις αδυναμίες και τις ελλείψεις της σοφιστικής αγωγής. Προσπαθεί, ακόμα ο Πλάτων, να δείξει την ανικανότητα των σοφιστών να ακολουθήσουν μια συζήτηση βασισμένη στο διάλογο και την εμμονή τους στην μακρηγορία που στόχο είχε την παραπλάνηση των ακροατών και την απομάκρυνσή τους από το αρχικό αντικείμενο της συζήτησης. Γενικά, οι βασικότερες διαφορές που ήθελε να καταδείξει ο Πλάτων, ήταν:

Σωκρατική παιδεία

- Ειρωνεία [προσποιητή άγνοια]
- Αναγνώριση των ορίων και δυνατοτήτων του καθενός
- Διαλεκτικός έλεγχος
- Αντικειμενικότητα
- Επαγρύπνηση του δασκάλου για την ποιότητα του αγαθού

Σοφιστική παιδεία

- Επιδεικτικότητα
- Αλαζονεία
- Αυτοκολακεία, αυταρέσκεια
- Μακρηγορία
- Υποκειμενικότητα
- Εφησυχασμός του δασκάλου με την παροχή κοινωνικών δεδομένων

10. «...καὶ δίκην δὴ καὶ αἰδῶ οὕτω θῶ ἐν τοῖς ἀνθρώποις, ἢ ἐπὶ πάντας νείμω; Ἐπὶ πάντας, ἔφη ὁ Ζεὺς, καὶ πάντες μετεχόντων. Οὐ γὰρ ἂν γένοιτο πόλεις, εἰ ὀλίγοι αὐτῶν μετέχοιεν...»

Με βάση το πιο πάνω απόσπασμα να αναπτύξετε σύντομα τα στοιχεία που δομούν μια ευνομούμενη πόλη.

[Εισαγωγικές, 2002 –2003, Α']

Απάντηση

Ο Πρωταγόρας μέσ' από το μύθο άφησε να γίνει αντιληπτό ότι οι άνθρωποι, πριν αποκτήσουν την αιδώ και τη δίκη, κατάφεραν να δαμάσουν τη φύση και να επιβιώσουν, επινόησαν διάφορα μέσα για την εξασφάλιση μιας πιο εύκολης διαβίωσης αλλά αντιμετώπιζαν τον κίνδυνο αφανισμού από τα άγρια θηρία. Δοκίμασαν λοιπόν να φτιάξουν πόλεις για να ζήσουν μαζί σε μια προσπάθεια να αντιμετωπίσουν από κοινού τους κινδύνους. Λόγω, της απουσίας όμως στοιχείων, όπως η αιδώς και η δίκη, οι άνθρωποι αδικούσαν ο ένας τον άλλον και έτσι μέσ' από καβγάδες οδηγούνταν και πάλι στον αφανισμό. Η απονομή της αιδούς και της δίκης επέτρεψε στο ανθρώπινο γένος να φτιάξει με επιτυχία πολιτείες, να έχει αρμονική συμβίωση και γενικότερα να προοδεύσει και να φτιάξει πολιτισμό. Σεβόμενοι ο ένας τον άλλο οι άνθρωποι κατάφεραν να ξεπεράσουν τον ατομισμό τους και να προχωρήσουν στη δημιουργία νόμων που προστάτευε τα δικαιώματά τους. Μέσω, επομένως, της ειρηνικής συμβίωσης οι άνθρωποι μπόρεσαν να δημιουργήσουν αλλά και να μεγαλουργήσουν, αφού όλα τα αγαθά και τα επιτεύγματα στον κόσμο προέρχονται από την αρμονική και ειρηνική συμβίωση.

Τα δύο, επομένως βασικά στοιχεία που συγκροτούν μια ευνομούμενη πολιτεία είναι ο σεβασμός των ανθρώπων για την προσωπικότητα και τα δικαιώματα των συνανθρώπων τους, δηλαδή η αιδώς, αυτό που σήμερα ίσως θα λέγαμε «ηθική» και ο σεβασμός στους νόμους που διέπουν μια πόλη και που στοχεύουν στην ομαλή της λειτουργία, αφού ο καθένας θα γνωρίζει και τα δικαιώματά του αλλά και τις υποχρεώσεις του.

11. Οι τέχνες που δίδαξε ο Προμηθέας δεν έσωζαν από μόνες τους τον άνθρωπο. Γι' αυτό ακολούθησαν οι πολιτικές αρετές που έδωσε ο Δίας. Ποιες είναι αυτές οι αρετές και ποιο ρόλο διαδραματίζουν στη συγκρότηση μιας κοινωνίας; (έκταση μέχρι 10 γραμμές).

[Εισαγωγικές, 2000–2001]

Απάντηση

Οι δύο πολιτικές αρετές που χάρισε ο Δίας στους ανθρώπους ήταν η αιδώς και η δίκη. Ο Πρωταγόρας μέσ' από το μύθο άφησε να γίνει αντιληπτό ότι οι άνθρωποι, πριν αποκτήσουν την αιδώ και τη δίκη, κατάφεραν να δαμάσουν τη φύση και να επιβιώσουν, επινόησαν διάφορα μέσα για την εξασφάλιση μιας πιο εύκολης διαβίωσης αλλά αντιμετώπιζαν τον κίνδυνο αφανισμού από τα άγρια θηρία. Δοκίμασαν λοιπόν να φτιάξουν πόλεις για να ζήσουν μαζί σε μια προσπάθεια να αντιμετωπίσουν από κοινού τους κινδύνους. Λόγω, της απουσίας όμως στοιχείων, όπως η αιδώς και η δίκη, οι άνθρωποι αδικούσαν ο ένας τον άλλον και έτσι μέσ' από καβγάδες οδηγούνταν και πάλι στον αφανισμό. Η απονομή της αιδούς και της δίκης επέτρεψε στο ανθρώπινο γένος να φτιάξει με επιτυχία πολιτείες, να έχει αρμονική συμβίωση και γενικότερα να προοδεύσει και να φτιάξει πολιτισμό. Τα δύο αυτά στοιχεία συγκροτούν μια ευνομούμενη πολιτεία αφού έτσι μαθαίνουν να σέβονται ο ένας την προσωπικότητα και τα δικαιώματα του άλλου, αλλά μαθαίνουν να σέβονται και τους νόμους που διέπουν μια πόλη και που στοχεύουν στην ομαλή της λειτουργία, αφού ο καθένας θα γνωρίζει και τα δικαιώματά του αλλά και τις υποχρεώσεις του.

Σεβόμενοι ο ένας τον άλλο οι άνθρωποι κατάφεραν να ξεπεράσουν τον ατομισμό τους και να προχωρήσουν στη δημιουργία νόμων που προστάτευε τα δικαιώματά τους. Μέσω, επομένως, της ειρηνικής συμβίωσης οι άνθρωποι μπόρεσαν να δημιουργήσουν αλλά και να μεγαλουργήσουν, αφού όλα τα αγαθά και τα επιτεύγματα στον κόσμο προέρχονται από την αρμονική και ειρηνική συμβίωση.

12. Στο κεφ. Η του «Πρωταγόρα» σκιαγραφείται στο πρόσωπο του Πρωταγόρα η σοφιστική στάση και παιδεία. Δώστε τα κύρια χαρακτηριστικά της και διακρίνετέ τα από τα ανάλογα της σωκρατικής στάσης και παιδείας.

[Εισαγωγικές, 1997–1998]

Απάντηση

Σωκρατική παιδεία	Σοφιστική παιδεία
▪ Ειρωνεία [προσποιητή άγνοια] ▪ Αναγνώριση των ορίων και δυνατοτήτων του καθενός ▪ Διαλεκτικός έλεγχος ▪ Αντικειμενικότητα ▪ Επαγρύπνηση του δασκάλου για την ποιότητα του αγαθού	▪ Επιδεικτικότητα ▪ Αλαζονεία ▪ Αυτοκολακεία, αυταρέσκεια ▪ Μακρηγορία ▪ Υποκειμενικότητα ▪ Εφησυχασμός του δασκάλου με την παροχή κοινωνικών δεδομένων

13. Με αφορμή το πιο κάτω απόσπασμα και με βάση τη σχετική συζήτηση στον πλατωνικό διάλογο «Πρωταγόρας» να αναπτύξετε με συντομία (8 - 10 γραμμές) τη θέση του Πρωταγόρα και του Σωκράτη αναφορικά με τη σχέση των μερών της αρετής αναμεταξύ τους και προς την ίδια την αρετή.

[Εισαγωγικές, 1995–1996]

«Πώς είπα (ενν. είναι η αρετή και τα μέρη της); Όπως είναι μέρη τα μέρη τα μέρη του προσώπου, το στόμα και η μύτη και τα μάτια και τα αυτιά, ή όπως τα μέρη του χρυσού, που δεν διαφέρουν το ένα από το άλλο, αναμεταξύ τους και από το σύνολο, παρά μόνο στο μέγεθος ή στη μικρότητα;»

Απάντηση

Ο Πρωταγόρας υποστηρίζει ότι η αρετή είναι μια και ότι τα υπόλοιπα στοιχεία [δικαιοσύνη, σωφροσύνη, οσιότητα κ.λπ] είναι απλά μέρη της. Μοιάζει με το πρόσωπο [η αρετή] που το αποτελούν διάφορα στοιχεία [μάτια, μύτη, στόμα κ.λπ] ή όπως τα μέρη του χρυσού που, αν και διαφέρουν μεταξύ τους, όλα μαζί συνθέτουν το χρυσό. σύμφωνα, λοιπόν, με τη θέση αυτή του Πρωταγόρα τα μέρη της αρετής διαφέρουν μεταξύ τους ποιοτικά και συμβαίνει οι άνθρωποι να μην έχουν όλα τα είδη αρετής. Η θέση αυτή είναι παράλογη και εξωφρενική για το Σωκράτη, ο οποίος παρακάτω «εξαναγκάζει» τον Πρωταγόρα να παραδεχτεί τα μέρη της αρετής σε καμιά περίπτωση δεν αποτελούν ξεχωριστές πραγματικότητες, δηλαδή, δε γίνεται κάποιος να έχει ένα μέρος μόνο της αρετής [να είναι σε κάποια πράγματα ενάρετος ενώ σε άλλα να μην είναι]. Η αρετή, σύμφωνα με το Σωκράτη, μπορεί να αποτελείται από διάφορα «στοιχεία» [σοφία, δικαιοσύνη, οσιότητα, ανδρεία κ.λπ] αλλά είναι αδύνατο τα στοιχεία αυτά να λειτουργούν ανεξάρτητα το ένα από το άλλο.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΑΠΟ ΠΑΛΑΙΟΤΕΡΑ ΕΞΕΤΑΣΤΙΚΑ ΔΟΚΙΜΙΑ

1. Ποιος είναι ο ρόλος και η αδυναμία της αγωγής κατά τον Πρωταγόρα στον ομώνυμο πλατωνικό διάλογο;
2. Πώς τοποθετεί το θέμα ο Σωκράτης σε άλλο μέρος του διαλόγου;
3. Στο κεφ. Δ ποιους ορισμούς για το σοφιστή δίνει ο Ιπποκράτης και ποιες ατέλειες παρουσιάζουν;
4. Με βάση το κείμενο του Πρωταγόρα ποια η θέση των πολλών στη σχέση σωφροσύνης – δικαιοσύνης;
5. Τι θέλει ν' αποδείξει ο Σωκράτης ελέγχοντας αυτή τη θέση των πολλών ανθρώπων;

«Ξέρεις όμως, Πρωταγόρα, ότι ο πολύς κόσμος δε δέχονται ότι εγώ και συ υποστηρίζουν, αντίθετα, ότι πολλοί, ενώ γνωρίζουν τα άριστα, δε θέλουν να τα πράττουν, αν και είναι στο χέρι τους, αλλά πράττουν άλλα· και όσους εγώ ρώτησα για ποια αιτία γίνεται αυτό, μου απάντησαν ότι αυτοί που κάνουν αυτά τα πράγματα τα κάνουν, γιατί τους νικά η ηδονή ή η λύπη, η γιατί κυριαρχεί σ' αυτούς κάποιο απ' αυτά που έλεγα πριν λίγο».

6. Σωκρατική – σοφιστική παιδεία· αναφέρετε δύο σημαντικές διαφορές τους.
7. Με ποια μέσα και μαθήματα προσπαθούσαν οι Αθηναίοι να κάνουν τους νέους ενάρετους καθώς μας παραδίδει ο Πλάτων στον Πρωταγόρα;
8. Τι ήταν η σοφιστική παιδεία και σε τι κυρίως απέβλεπε;
9. Το βασικότερο στοιχείο για τον κάθε ζωντανό οργανισμό είναι η επιβίωσή του· ποιος, σύμφωνα με το μύθο του Πρωταγόρα, εξασφάλισε στον άνθρωπο την επιβίωσή του και πώς;
10. Ποια η γνώμη του Πρωταγόρα για την αρετή στο απόσπασμα που ακολουθεί; Ποια η γνώμη του Σωκράτη για το ίδιο θέμα; Αναφέρετε δύο διαφορές Σωκράτη – Πρωταγόρα.

- Και ο Πρωταγόρας, όταν άκουσε αυτά: Και συ, είπε, Σωκράτη, κάνεις την ερώτηση που πρέπει κι εγώ με χαρά απαντώ σε κείνους που σωστά ρωτούν. Ο Ιπποκράτης λοιπόν δε θα πάθει ερχόμενος κοντά μου ό,τι θα πάθαινε αν πήγαινε σε κανέναν άλλο σοφιστή· οι άλλοι, αλήθεια, βλέπουν τους νέους· γιατί ενώ οι νέοι κοιτάζουν πώς να ξεφύγουν από τις ειδικές τεχνικές γνώσεις, τούτοι πάλι πίσω τους φέρνουν και τους ρίχνουν σ' αυτές, διδάσκοντάς τους τους λογαριασμούς και την αστρονομία και τη γεωμετρία και τη μουσική –την ώρα που έλεγε αυτά γύρισε το βλέμμα του στον Ιππία· ενώ κοντά μου θα μάθει μόνο αυτό για το οποίο ήλθε. Κι αυτό που διδάσκω είναι η σωφροσύνη για τα δικά του, πώς θα γίνει ικανότατος να την κατευθύνει και με τις πράξεις και με τους λόγους του. –Άραγε, είπα εγώ, καταλαβαίνω τι λες; Δίνεις, αλήθεια την εντύπωση ότι εννοείς την πολιτική τέχνη και ότι υπόσχεται πως μορφώνει καλούς πολίτες. –Αυτή ακριβώς είναι, είτε η υπόσχεση που δίνω.

11. Ποιες οι κυριότερες απόψεις του Πλάτωνα για την αρετή, όπως εκφράζονται στο διάλογο «Πρωταγόρας».
12. α) Πώς παρουσιάζει στο πιο κάτω απόσπασμα την αρετή ο Πρωταγόρας;
β) Ποιες αδυναμίες έχει αυτή η θέση και γιατί δε γίνεται αποδεκτή από το Σωκράτη;

Έτσι να νομίζεις και τώρα, ότι όποιος σου φαίνεται αδικότατος άνθρωπος μέσα σε ανθρώπους αναθρεμμένους με νόμους, είναι δίκαιος και τεχνίτης αυτού του πράγματος, αν πρόκειται να τον συγκρίνουμε με ανθρώπους που ούτε παιδεία έχουν, ούτε δικαστήρια, ούτε νόμους, ούτε κανένα καταναγκασμό που να τους υποχρεώνει να φροντίζουν για την αρετή, αλλά είναι άγριοι σαν αυτούς που μας παρουσίασε πέρσι στα Λήνια ο Φερεκράτης. Αν, αλήθεια, ήσουν ανάμεσα σε τέτοιους ανθρώπους, όπως μισάνθρωποι σε κείνο το «χορό» της κωμωδίας, θα σου άρεσε πολύ να συναντούσες τον Ευρυβάτη και τον Φρυώνδα, και θα θρηνολογούσες νοσταλγώντας την πονηρία των εδώ ανθρώπων· τώρα όμως, Σωκράτη, χαιρεσαι άνετα το αγαθό αυτό, γιατί όλοι είναι δάσκαλοι της αρετής, όσο μπορούν ο καθένας, και συ νομίζεις πως κανείς δεν τη διδάσκει.

13. Τι υποστηρίζει με τα πιο κάτω ο Πρωταγόρας και πώς σχολιάζετε τη θέση του;

Έτσι να νομίζεις και τώρα, ότι όποιος σου φαίνεται αδικότατος άνθρωπος μέσα σε ανθρώπους αναθρεμμένους με νόμους, είναι δίκαιος και τεχνίτης αυτού του πράγματος, αν πρόκειται να τον συγκρίνουμε με ανθρώπους που ούτε παιδεία έχουν, ούτε δικαστήρια, ούτε νόμους, ούτε κανένα καταναγκασμό που να τους υποχρεώνει να φροντίζουν για την αρετή, αλλά είναι άγριοι σαν αυτούς που μας παρουσίασε πέρσι στα Λήναια ο Φερεκράτης.

14. Σχολιάστε την πιο κάτω άποψη του Σωκράτη έχοντας υπόψη τη βασική αρχή της διδασκαλίας του: «Η αρετή είναι γνώση και έπιστήμη».

-Αλήθεια, είπα εγώ, όμορφη επινόηση έκαμες, αν βέβαια την έχεις κάμει κτήμα σου. Μιλώ έτσι γιατί θα πω σε σένα εκείνα ακριβώς που σκέπτομαι. Αυτό το πράγμα, Πρωταγόρα, εγώ δεν πίστευα ότι είναι διδακτό, την ώρα όμως που εσύ βεβαιώνεις το αντίθετο, δεν μπορώ να δυσπιστώ. Είναι όμως σωστό να πω τι με κάνει να νομίζω ότι αυτό το πράγμα δεν είναι διδακτό κι ούτε μπορούν άνθρωποι να το διαμορφώσουν σε άλλους ανθρώπους.

ΤΕΛΟΣ

Καλή Μελέτη...